

**UNIVERZITA
KARLOVA**

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
OBOR PEDAGOGIKA**

Pavlína Žižková

Bakalářská práce

**Šikana a její prevence na základní škole ve
městě a na vesnici**

Praha, září 2021

vedoucí práce:

Mgr. Tereza Komárková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma
„Šikana a její prevence na základní škole ve městě a na vesnici“
vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že
práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného
titulu.

Použitá literatura a podkladové materiály
jsou uvedeny v příloženém seznamu literatury.

Podpis studenta

Praha, září 2021

Anotace

Šikana a její prevence na základní škole ve městě a na vesnici

Bakalářská práce se zabývá problematikou šikany a její prevencí na základních školách ve městě a na vesnici. Cílem bakalářské práce je zhodnocení, kde a jakou nejčastější formu má šikana, v jaké míře je na prvních a na druhých stupních základních škol a jaké preventivní opatření školy praktikují. V teoretické části se zabývá charakteristikou pojmů a příčinami vzniku souvisejících se šikanou. V praktické části byla pro získání dat zvolena dotazníková metoda na základních školách.

Klíčová slova:

Šikana, řešení, škola, agresor, oběť, stádia šikany, výzkum, dotazník, prevence

Keywords:

Bullying, resolution, school, aggressor, victim, stages of bullying, prevention

Poděkování:

Mé poděkování patří hlavně vedoucí mé bakalářské práce paní doktorce Mgr. Tereze Komárkové, Ph. D, za toleranci a ochotu při konzultacích. Dále děkuji ředitelům základních škol, kde jsem rozdávala své dotazníky, a hlavně respondentům za svědomité vyplnění. Jednoznačné a obrovské díky patří mému příteli, rodině a kamarádům, kteří mne podporovali v těžkých situacích.

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. Šikana.....	8
1.1. Pojem šikana.....	8
1.2. Formy šikany.....	9
1.2.1. Základní formy šikany.....	10
1.2.2. Zvláštní formy šikany.....	11
1.3. Charakteristické znaky a stádia šikany.....	11
2. Šikana na základních školách.....	13
2.1. Účastníci šikany.....	13
2.1.1. Oběť.....	13
2.1.2. Agresor.....	14
2.1.3. Pedagog.....	15
2.1.4. Publikum.....	17
2.1.5. Rodina.....	17
2.2. Vztahy ve třídě.....	18
2.2.1. Prostředí.....	19
2.2.2. Vztahy mezi žáky na ZŠ ve městě.....	19
2.2.3. Vztahy mezi žáky na ZŠ na vesnici.....	19
2.3. Příklady šikany na základních školách.....	20
2.4. Řešení šikany.....	21
2.4.1. Postup při řešení šikany.....	22
2.5. Výchovná opatření.....	23
3. Prevence šikany.....	23
3.1. Druhy prevence šikany ve školském zařízení.....	24
3.2. Školní program proti šikanování.....	24
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	25
1. Projekt výzkumného šetření.....	25
1.1. Úvod do výzkumného šetření.....	25
1.2. Dotazník.....	26

2.	Výsledky výzkumného šetření.....	36
2.1.	Porovnání výsledků mezi městskou a vesnickou základní školou.....	36
3.	Závěr.....	37

Úvod

Tématem této bakalářské práce je Šikana a její prevence na základní škole ve městě a na vesnici, kdy tato problematika je velmi často rozšířena v dnešní době. Když se vysloví slovo šikana, znamená to jakékoliv opakované ohrožování, ubližování a omezování slabšího jedince. Je to opakované a cílené užití jak fyzických, tak psychických útoků na slabšího jedince nebo skupiny buďto jedním agresorem, nebo i celou skupinou. Může zahrnovat bití, vydírání, zastrašování, loupeže, poškozování věcí nebo útoky v podobě nadávek, pomluv a ponižování. V krajních případech může přerůst až do formy sexuálního obtěžování nebo zneužívání. V dnešní době se nespí zapomínat zejména na sociální sítě, které jsou hlavním původcem a nejjednodušším způsobem útoku. Touto formou šikany se zabývá část formy šikany, kde je dopodrobna vysvětlena.

Nutné také zmínit, že ne každá forma škádlení nebo jednorázová agrese se nepovažuje za šikanu jako takovou. V případě šikany je vždy jasný nepoměr sil mezi účastníky.

Šikanu můžeme dělit na několik druhů, kdy v krajních mezích může přerůst až v trestné činy. Nejedná se však pouze o šikanu jedinců mezi sebou ve škole, protože v dnešních školách lze mluvit také o šikaně učitelů, profesorů a ostatních školních zaměstnanců mezi které patří například školník či uklízečka.

Toto téma jsem si vybrala proto, abych porovнала nebo lépe řečeno zhodnotila šikanu ve školách, které jsou na vesnici, a naopak ve velkých městech, což je cílem této bakalářské práce. Abych se dostala k výsledkům, použila jsem metodu dotazníku na základní škole v Netvořicích, kam jsem sama chodila a ve škole ve městě, která oproti první základní škole je větší a také jí navštěvuje větší množství žáků. Samotný dotazník se skládá z 10 otevřených i uzavřených otázek, kde je cíl zjistit, zda byl někdo obětí nebo svědkem šikany. Otázky jsou formované tak, aby žák měl možnost odpovědět i v případě, že byl svědkem šikany a nějakým způsobem jí zabránil.

Otázkám se věnuje druhá část bakalářské práce v praktické části.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ŠIKANA

1.1. POJEM ŠIKANA

Slovo šikana má původ ve francouzském slově *chicane* jehož význam lze vysvětlit českým slovním spojením a to zlomyslným chováním. Zahrnuje to jak týrání, pronásledování tak omezování svobody a psychiky. Takto definuje šikanu ve své knize psycholog Pavel Říčan.¹ Šikanování je záměrné užívání síly skupinou nebo jedincem, kteří si tuto sílu vybíjejí na slabších jedincích či skupinách. Ve většině případech šikany se jedná o slabší jedince, kteří trpí nějakou formou psychického nebo naopak fyzického znevýhodnění. Je velmi těžké se v roli slabších jedinců sami ubránit vůči šikaně, proto je velmi důležité ve školách i doma o problematice šikanování hovořit. Velmi dobrým příkladem mohou být příběhy obětí šikany, kdy se jedná o takzvanou prevenci proti šikaně.

V roce 1960 se problematika šikany začala rozvíjet a začal se brát zřetel na důsledky, ale také na vymezení a rozdělení druhů šikany. Lze tedy hovořit o několika vymezeních pojmů šikany, kdy každý výklad se malinko liší. Například Kolář šikanu charakterizuje jako „nebezpečnou sociální nemoc“, kdy jedinec nebo skupina (agresor) úmyslně a opakovaně týrá nebo zotročuje spolužáka či spolužáky. Používá k tomu agresi a manipulaci.²

Oproti Kolářovi psycholog Pavel Říčan vynechává záměry agresora, ale definuje ji jako chování jedince (skupiny), který jinému dítěti nebo skupině říká nepříjemné a ošklivé věci, kope je, bije je, zamyká je v místnostech nebo jim vyhrožuje. Tyto incidenty se mnohou často opakovat a pro šikanované dítě je podle něj velmi obtížné ubránit se.³

Jako třetí definici šikany si pro srovnání uvedeme příklad Bendla a jeho řazení šikany, kde říká, že „šikanu řadíme mezi patologické formy mezilidského soužití. Cílem tohoto chování je ublížit, ohrožit nebo zastrašit jiného člověka. Mezi základní typy agresi patří slovní (urážky, pomluvy, zesměšňování), fyzická agrese (týrání, ohrožování zbraní, bití), příkazy, krádeže a ničení věcí.“⁴

1 ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9, str. 25

2 KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3, str.27

3 ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95

4 BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9, str. 26

Musíme si uvědomit, že šikana není problémem pouze dětí a mládeže, ale může se vyskytovat ve všech sociálních skupinách a ve všech věkových kategoriích. Projevuje se už v mateřské škole i na dalších vzdělávacích stupních. Nelze však říct, že šikana je pouze školskou záležitostí, ale může se projevit v rodině, v partnerských vztazích, v dětských domovech, sportovních zařízeních nebo například ve vězení nebo v zaměstnání. Mobbing znamená znepríjemňování vztahů na pracovišti mezi kolektivem a v případě šikany ze strany nadřízeného vůči podřízenému nazýváme bossing. Velmi hezky nastiňuje tuto problematiku Stanislav Bendl⁵ v knize Prevence a řešení šikany ve škole.

Šikana může mít spoustu forem, druhů a nejčastějším důvodem šikany ve škole bývá oděv, zanedbaný vzhled či oblečení po starších sourozencích. Lze tedy po srovnání názorů výše zmíněných autorů konstatovat, že ač je jejich pohled na problematiku rozdílný, jádro věci zůstává stejné a to, že se jedná o opakovanou agresi, kdy oběť trpí většinou po dobu několika měsíců nebo v horším případě let.

Dalším společným znakem šikany dle autorů výše můžeme uvést nevyrovnané síly mezi agresorem a obětí. Mluvíme zde o jak fyzické síle, tak cílením na psychiku oběti, která se projevuje nedostatkem kamarádů, handicapem, individualitou nebo třeba opožděným rozumovým vývojem. Pokud tedy shrneme, co je hlavním spouštěčem šikany, jednoznačně je to samotná agrese, která ale nelze brát tak, že je v určité míře špatná. Agrese jako taková je důležitá pro zdravý vývoj a je prospěšná, ale v mezích. Je třeba agresi koordinovat na té správné úrovni, aby se neprojevila právě ve zmíněném nepoměru sil.

Jak ale poznat, co se považuje za šikanu a co ne? Pokud se jedná o klasické škádlení, „rvačku“ chlapců o dívku nebo pomluvy, nelze to brát jako šikanu. Samozřejmě rozpoznání je velmi těžké, jelikož hranice mezi šikanou a zmíněným škádlením a pomluvami je velmi tenká. Ve škole je nejdůležitější dbát na komunikaci a spolupráci mezi žáky. Sbližování a sociální kontakt je totiž velmi důležitá prevence. Nutné však je rozpoznat, kdy jednotliví žáci vnímají sociální sblížování a škádlení jako zábavu a kdy naopak je jim to nepřijemné.

1.2. FORMY ŠIKANY

Pokud hovoříme o formách šikany, nejčastěji se rozděluje na přímou a nepřímou šikanu a dále na verbální a neverbální. Pokud spojíme tyto druhy dohromady a srovnáme s přímou a nepřímou šikanou dostaneme celkem osm druhů šikany, které jsou popsány Michalem Kolářem.⁶ Říká se tomu mapa vnějších projevů šikanování:

- 1) Fyzická **aktivní přímá** šikana
 - jedná se o fyzické napadání oběti, kdy je kopána, bita, fackována nebo dokonce škrcena
- 2) Fyzická **aktivní nepřímá** šikana
 - agresor sám nešikanuje, ale posílá za sebe někoho jiného či skupinu spolužáků, aby fyzicky napadli oběť, nebo jí poničili věci
- 3) Fyzická **pasivní přímá** šikana
 - agresor fyzicky zabraňuje oběti dosahovat svých cílů, znepríjemňuje jí život a například nepustí oběť do třídy a zavírá jí dveře

⁵ BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9

⁶ KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3, str. 32

- 4) Fyzická **pasivní nepřímá** šikana
 - oproti přímé šikaně agresor v tomto případě odmítá oběť pustit ze třídy ven například v případě, že oběť potřebuje na záchod
- 5) Verbální **aktivní přímá** šikana
 - slovní napadání, urážení nebo zesměšňování oběti agresorem
- 6) Verbální **aktivní nepřímá** šikana
 - jedná se o pomluvy, zesměšňování oběti například ve výtvarné výchově pomocí kreseb
- 7) Verbální **pasivní přímá** šikana
 - ignorování oběti agresorem, neodpovídání na dotaz
- 8) Verbální **pasivní nepřímá** šikana
 - popírání viny, kterou nese agresor a je svedena na oběť
 - spolužáci je oběti nezastanou a nechají vinu na ní

1.2.1. ZÁKLADNÍ FORMY ŠIKANY

Jako základní formy šikany bereme celkový vnější obraz šikany, který musí souviset s léčbou. Většinou v praxi pomáhá určit formu šikany z hlediska agrese a jejího typu. Dále potom podle prostředků, věku, typu týrání a školy, pohlaví a specifických vzdělávacích potřeb aktérů šikanování. Opět převezmu rozdělení základních forem šikanování od Michala Koláře, který je rozdělil takto⁷:

- 1) Šikana podle typu agrese – prostředků týrání
 - fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany
- 2) Šikana podle věku a typu školy
 - šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně základní školy, učni, gymnazisty..., šikana mezi vysokoškoláky
- 3) Šikana z genderového hlediska
 - chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům
- 4) Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení
 - na jedné straně škola s demokratickým vedením, na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém
- 5) Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů
 - šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných žáků apod.

⁷ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-871-5.

1.2.2. ZVLÁŠTNÍ FORMY ŠIKANY

Zvláštní šikana je slovní spojení určující šikanu, která nepatří mezi druhy šikany zmíněné výše. Jednou ze zvláštních forem šikany je dívčí a kyberšikana.

1) Dívčí šikana

Pokud dochází k šikaně mezi dívkami, jde o převážně o psychickou podobu šikanování. Tedy nepřímá a přímá verbální agrese, která ústí v psychické násilí, a to způsobuje ublížení, deprivaci a izolaci. Hlavním rysem dívčí šikany je kamarádské prostředí. Říká se tomu takzvaný kamarádský převlek a odehrává se právě v rámci blízkých kamarádů.

Velmi často v kamarádském vztahu hraje roli závislost oběti na agresorovi, kde kamarádství je jen hra. Cílem této šikany je oboustranná spolupráce, kde mezitím co agresorka díky oběti získává popularitu a potřebuje ji, tak oběť čelí dobrovolné své sebestrukci.

2) Kyberšikana

Mezitím co klasická nepřímá šikana tradiční probíhá v tváři v tvář a v osobním přímém kontaktu, tak kyberšikana se odehrává prostřednictvím kyberprostoru. Kyberprostor je prostředí internetu, kde aktéři útočí obvykle pod jinými jmény, než jsou jejich pravá a pod iniciály někoho jiného napadají oběti. Může se jednat o pronásledování oběti ve dne i v noci, moderní styl kyberšikany přes internet a telefon zajišťuje anonymitu útoků a zvyšuje pocit bezbrannosti a beznaděje.

Samozřejmě, že i jednorázový útok, může být brán jako opakovaný, jelikož oběť má tendenci často opakovaně přehrávat onen útok, ať už se jedná o vyhrožující zprávu, kterou si čte neustále dokola, tak o nějaké video, které zachycuje oběť.

1.3. CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY A STÁDIA ŠIKANY

Charakteristické znaky šikany můžeme taktéž rozdělit na přímé a nepřímé znaky. V některých případech může přerůst šikanování až do forem trestných činů a v nejhorších případech může mít rysy i organizovaných zločinů. Znaky nepřímé jsou většinou varovné signály, které by měli vzbudit podezření, kdežto přímé už jsou jasným znakem probíhající šikany.

Nepřímé znaky šikany:

Projevuje se samotou žáka, nekomunikuje s ostatním kolektivem, stejně tak kolektiv nejeví zájem o oběť, většinou se tedy oběť baví spíše s učiteli. Názorným příkladem v praxi může být například při sportovních aktivitách upřednostnění ostatních žáků při výběru týmu, kdy oběť neustále zůstává mezi posledními, v případě prezentování před třídou je oběť šikany nejistá, ustrašená.

Obvykle působí oběť šikany smutně, stísněně a je uzavřená do sebe. Mnohdy se objevuje náhlé zhoršení známek, celkového prospěchu nebo má poškozené věci, zašpiněné oblečení nebo naopak své věci postrádá. V krajnějších případech oběť hledá důvody, proč do školy nechodit nebo přichází domů s modřinami, škrábanci či řeznými ranami, které nedokáže jasně vysvětlit. Je velmi důležité dbát na tyto příznaky a okamžitě je začít řešit, ať už se jedná o počátek, nebo pokročilejší šikanu.

Přímé znaky šikany:

V nejčastějších případech jde o posměšné poznámky na adresu žáka, nadávky, ponižování, ošklivé žerty a nevhodné přezdívky oběti šikany. Většinou se agresori snaží zjistit do jaké míry je oběť schopna nadávky atd. snést. Nadávky a věci mířené k oběti jsou často doprovázeny nepřátelským až hrubým, nebo pohrdavým tónem, kdy se objevuje i nátlak na oběť, aby dala šikanujícímu peníze nebo za něj platila.

Dále samotné rvačky, rány, strkání nebo kopání jedince (oběti), která je nejslabším článkem kolektivu a je zřejmé, že rány neoplácí.

STÁDIA ŠIKANY

Nikdy se nejedná pouze o vztah mezi agresorem a obětí, ale je to celkový vývoj vztahů v celé sociální skupině. Abychom tuto definici upřesnili, mohli bychom to vyložit i jako těžkou poruchu vztahů skupinového organismu, který je svým způsobem infikován. Má svou vlastní vnitřní dynamiku a zákonitý vývoj, kde od úplně počáteční podoby tzv. ostrakismu vede až k nejvyššímu pátému stupni celkového systémového ničení jakýchkoliv pozitivních vztahů v sociální skupině.

Každé z jednotlivých stádií se vyznačují svým vlastním postojem k násilí, ve kterém se kombinuje šest různých postojů, a to otevřený nesouhlas, zastrašený nesouhlas, lhostejnost, sympatizování, ambivalentnost a souhlasný postoj.⁸

- **První stádium – ostrakismus**

Znamená mírné psychické formy násilí, kde se v dané sociální skupině šikanovaný pouze necítí dobře. Je odmítám ostatními, nebaví se s ním, odmítají ho a posmívají se mu. Velmi často proti němu spořádají intriky a neuznávají ho. Tato forma je zárodečným znakem šikany a v průběhu času se bude negativně vyvíjet.

- **Druhé stádium – fyzická agrese a zvýšená manipulace**

Druhá fáze je už pokročilejší stav negativního procesu ubližování slabším. V praxi to znamená, že pokud je emoční fáze agresora nebo agresorů napjatá, vybijí si své pocity na ostrakizovaných žácích. Tato situace nastává například před písemnou zkouškou, po konfliktu s vyučujícím nebo pokud je jednoduše nebaví chodit do školy a nudí se.

Zde dochází k počáteční fyzické agresi vůči slabším cílům.

- **Třetí stádium – vytvoření jádra šikany**

Začíná se slučovat skupina agresorů, který je vnímána jako nejdůležitější součást třídy (sociální skupiny). Slabší jedinci ji vnímají jako část třídy, bez které nemohou být a začínají je uznávat, jenom aby se zalíbili.

Pokud v této fázi dojde k přehoupnutí do pokročilého stádia, právě tato fáze jádra je jejím počátkem. Žáci se začínají rozdělovat na odpadlíky a vedoucí. Většinou se zaměřují na nejslabší elementy, jako jsou žáci, kteří přešli z jiných škol a nemají kamarády, nebo jsou nějakým způsobem hendikepováni.

⁸ KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování. Praha: Portál, 1997, 128 s. ISBN 80-7178-123-1, str. 56, 57

V této fázi ještě nedochází k samotné šikaně, ale k dokazování vedoucí role, začínají systematicky pracovat.

- **Čtvrté stádium: Přijímání nastavených rolí a norem**

V této fázi dochází ke krutému chování i u žáků, kteří předtím byli ukáznění a mírní. U týrání slabších jim jejich chování nepřijde nijak zvláštní ba naopak jim toto chování způsobuje pocit uspokojení.

Pokud se tedy ve skupině nachází silná podskupina, začínají se normy vytvořené právě těmito účastníky přijímat jako nepsaný zákon. Rozdělení rolí je zřejmé a slabší skupina má své vůdce.

- **Páté stádium: samotná šikana vůdcem**

Všechny normy jsou většinou skupinou přijaty a velmi respektovány. Tato fáze se dá označit jako totalitní jednání vůdců a přechází ve vykořisťování odpůrců. Zaměřují se na materiální hodnoty, fyzický i psychický stav, školní znalosti, city a rozumové schopnosti. Agresori ztrácí jakékoliv zábrany a jde jim pouze o provedení násilí, vnímají to totiž jako legraci. Ovšem tato fáze není tak častá na základních školách, ale spíše ve vězeňském zařízení, vojenském zařízení nebo výchovných či diagnostických ústavech.

2. ŠIKANA NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

2.1. ÚČASTNÍCI ŠIKANY

Zkoumáme-li hlavní účastníky, vždy je přítomen agresor, který šikanuje a oběť, která je šikanována. Nikdy se ale nejedná pouze o tyto dva jedince, ale o celou skupinu, která má na vzniklé situaci určitý podíl. Mezi ně mohou patřit učitelé, okolí, rodina, kamarádi, spolužáci nebo také média a sociální sítě. Již zmíněná média a sociální sítě mohou být i počátečním spouštěčem chování agresora, který se v příkladech trestné činnosti nebo jiných příkladech ztotožňuje. Můžeme tedy konstatovat, že každý nese nějakou zodpovědnost za situaci, která při šikaně vznikla.

2.1.1. OBĚŤ

Oběť je stejně jako agresor už vnitřně naprogramovaná na svou roli. Pokud se kdokoliv stane obětí šikany v jednom školském zařízení, je velmi pravděpodobné, že pokud přestoupí na jinou školu, situace se bude opakovat.

Nejčastěji se oběťmi šikany stávají žáci, kteří se nějak vychylují od ostatních, tedy například vzhledem, sociálním chováním, nebo hendikepem ať už fyzickým, nebo psychickým. Dalším podnětem k šikaně oběti může být dodržování školního řádu, bezproblémovost a vynikání nad ostatními z hlediska učiva.

Velmi často agresori své chování omlouvají tím, že oběť se nechce přizpůsobit, zapříčiňuje problémy, vyzívá je svým chováním k agresi, anebo má povahu, která jim nesedí, bohužel šikana samotná není omluvitelná a je vždy vina na straně agresora, a nikoliv na straně oběti.⁹

⁹BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-86642- 08-9, str. 46-47

Jakmile se žák stane obětí šikany, způsobuje to uzavřenost do sebe, málomluvnost a mnohdy i nezájem k učivu, kamarádům či rodině. Pociťují citovou deprivaci a začínají se podceňovat. Tyto pocity jim neumožňují přijímat jakékoliv pozitivní signály od ostatních spolužáků, rodiny, učitelů a jsou přesvědčeni, že všichni na ně nahlížejí stejným měřítkem.

Mezi další typické oběti šikany se řadí děti, o které velmi úzkostně pečovali v dětství matky, protože se vyznačují velkou nesamostatností. Právě díky velké péči rodičů jsou snadným terčem posměšků, urážek a neslušných přezdívek. Když bychom se zaměřili na přehnanou péči v dětství, tak zpravidla dítě, které je velmi hýčkáno nepozná překážky, se kterými se v následující etapě života samo musí vyrovnávat a zde nastává problém. Nedokáže se přirozeně podvolit situacím, které život přináší, jelikož trpí velmi malým sebevědomím. Nikdo ho nenaučil, jak se vyrovnat s překážkami, jak reagovat v případě nebezpečí, tudíž je vhozeno do vody, kde neumí plavat.

V mnoha případech se může šikana prohloubit, a tak silně oběť zasáhnout, že je schopna si sáhnout na život, pokud nevidí jiné východisko ze vzniklé situace. Proto je šikana velmi závažná a rozhodně není radno ji podceňovat. Oběti lze rozdělit na několik druhů, které nám pomáhají se v typu oběti lépe orientovat.

- Pasivní oběti – tyto oběti nemají moc přátel, jsou uzavřené k okolí a často fyzicky velmi slabé. Chybí jim sebedůvěra a sebevědomí, takže často také jsou vůči okolí velmi uzavřené.
- Falešné oběti – spíše se jedná o žáky, kteří chtějí zvýšit pozornost okolí, vymýšlí si a přehnaně si neustále stěžují. Důležité je však prověřit, zda se skutečně nejedná o prvopočátky problémů se šiknou.
- Účelové oběti – z většiny případů jsou to žáci, kteří se snaží dosáhnout větší popularity ve skupině, tedy na sebe přebírají roli oběti. Připlétají se do různých rvaček či výtržnických akcí, aby se zalíbili nebo zvýšili oblíbenost a uznání ve skupině.
- Provokující oběti – takzvaní „posměváčci“, kteří provokují ostatní, a poté když se jim reakce okolí znelíbí, okamžitě žalují nebo si stěžují.
- Útočníci jako oběti – pokud je jako dítě někdo vystaven šikaně dospělým, tak je častým agresorem ve škole. V kolektivu jsou tyto typy dětí velmi neoblíbeni.

Když se zamyslíme nad otázkou všech typů obětí, dojdeme k závěru, že velmi záleží, v jakém prostředí doma oběti vyrůstají. Pokud mají tendenci vyžadovat si pozornost, pramení to z rodinných problémů, kdy je dítě zanedbáváno anebo má nedostatečnou rodičovskou lásku. Jak je zmíněno výše, ani přehršle lásky a přehnaná péče není pro socializaci dětí dobrá volba. Tyto typy chování vedou k pravděpodobnosti, že se dítě stane obětí šikany.

Pokud však dítě v dětství zažije šikanu, nechá to do budoucího života jizvy na duši, ovšem zřídka kdy se později zařadí do skupiny lidí, mezi kterými se bude cítit dobře. Mnohem lépe se začleňuje oběť šikany než agresor z hlediska chování. Dospělý jedinec, pokud je však bývalou obětí šikany, může mít také problém s budoucím začleněním, jelikož se bojí dalšího zklamání a mají z toho strach, aby se situace opět neopakovala. Oběť dokáže vycházet a lépe se přizpůsobit okolí jenom proto, aby nezažila předešlé trauma znovu, kdežto agresor si nepřipouští chyby a je tak mnohem těžší se začlenit, aniž by svou agresi opět i v nové sociální skupině neventiloval.

2.1.2. AGRESOR

Agresorem nazýváme jedince, který se aktivně zúčastňuje šikany, anebo ji přímo vyvolává. Agresorů jejichž chování je zakřiknuté a kompenzují si jím své nedostatky je velmi malé množství, tedy přesněji asi jedna pětina. Pokud se aktivně pracuje na zvýšení

sebevědomí těchto jedinců způsobuje to mnohočetný nárůst agrese. Podle P. Říčana pokud se bude dodávat sebevědomí méněcenným jedincům, právě zmíněná agrese poroste.¹⁰

Podle studií se dozvídáme, že počáteční impuls k šikanování získávají agresori již v mateřské škole v předškolním věku a méně často v prvních rocích života. Tedy aby se v jedinci projevila agrese, která vyvrcholí až k šikaně, musí mít nějaký spouštěč nebo základ, který může být v podobě temperamentových dispozic jako je impulzivita, vznětlivost, snížená citlivost vnímání následků chování.

Pouze tyto vlastnosti ale za žádnou cenu nevytvoří agresivního jedince, vždy je to doprovázeno i dalšími faktory.¹¹ Těmi zmíněnými faktory může být výchova jedince, vliv okolí, nedostatek zájmu v dětství, ponižování, neprojevené emoce neboli citový chlad ze strany rodičů nebo také velmi silnou impulzivitou rodičů, nenávisť, tělesnými tresty, které zanechávají velmi silné vzpomínky.

V neposlední řadě se na projevech chování agresora podepisují podpůrné věty rodičů jako například: „Nedej se!; Nenech si nic líbit!; Zadarmo nikdy nic nedostaneš!“ Tyto věty vyvolávají v dětech pocit, že násilí je správná cesta, že se dá bezohledným způsobem dosáhnout svého cíle a vlastně, že je to tak správně. Ono v praxi totiž tento postoj agresorům prochází bez následků, aniž by si třeba uvědomovali, že to není ten správný směr, kterým se dá dosáhnout cíle.

„Podle nepotvrzeného, ale mezi našimi pedagogy dnes rozšířeného názoru pochází řada dětských agresorů z rodiny nové podnikatelské elity, mívají úspěšné, rychle (často nepoctivě) zbohatlé rodiče, kteří bývají svou prací plně absorbováni a dětem se nevěnují, zato je rozmazlují astronomickým kapesným.“¹²

Stejně tak je v knize P. Říčana popsán postupem času agresorův styl vzdělávání, kdy v počátku studia je vše v pořádku, ale v následujících ročnících se prospěch agresorů velmi rapidně zhoršuje a propadají vlivu podivných kamarádů a partiček.¹³ Tato účast s „nesprávnými“ kamarády ústí mnohdy až do problému se zákonem a kriminalizace. Z toho vyplývá tedy, že pokud zabráníme šíření agrese již v dětství, máme velkou pravděpodobnost, že se takovýmto problémům jedinec vyhne. Ale zda se agrese bude tolerovat začnou pomalu nabývat dojem, že se jim toto chování vyplácí a dále agresivita dostane volný prostor k růstu.

Jak je zmíněno v kapitole *ZVLÁŠTNÍ FORMY ŠIKANY*, mezi dívkami je agrese projevována spíše verbálně a hlavně zaměřena na psychiku. Snaží se oběť zastrašit, zesměšnit, izolovat od ostatních anebo ignorovat. Velmi dobře se tento druh šikany rozpoznává, protože je často skrytá a není tak typická jako fyzická agrese u chlapců.

2.1.3. PEDAGOG

Pedagog je jedním ze základních faktorů sociální skupiny ve škole. Šikana tedy je z části ovlivněna i kvalitou a přístupem učitele. Jednoduše řečeno by učitelé měli vést třídu k pozitivnímu rozvoji mezilidských vztahů a určité úctě k životu. Neodmyslitelným faktorem

¹⁰ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9, str. 32

¹¹ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9, str. 33

¹² ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9, str. 34

¹³ ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9, str. 35

je i kolektiv pedagogů a jejich chování vůči sobě navzájem, protože učitel je pro žáka ve škole vzorem stejně jako doma rodič. Pokud tedy se k sobě učitelé vzájemně nechovají ohleduplně, hádají se nebo nekomunikují, děti jsou vnímavé a z velké části se toto chování promítá do jejich chování.

Učitel je hned po rodičích nejdůležitější a druhou autoritou při příchodu či lépe řečeno nástupu na základní školu. Rozvíjí a určuje meze, které žáci musí vědět a zároveň jim předává své myšlenky, postoje a názory.

„Učitel by měl dbát na rozvoj žákovy osobnosti, na jeho schopnostech kooperovat, potencovat zájem a zaujetí dětí po vzdělání.“¹⁴

V první řadě je základním úkolem každého pedagoga být spravedlivým, objektivně nahlížet na situace, které ne vždy jsou příjemné, a hlavně zachovávat si stejný postoj ke všem žákům. V současné době se můžeme setkat s postojem učitelů, kteří nevědomky nadřezují žákům s lepším prospěchem. Dle mého názoru je to špatně, jelikož do budoucna pokud chceme zamezit šikaně či jakékoliv jiné konfrontaci mezi žáky, určitě je nezbytné eliminovat tyto situace. Nejlepší přístup učitele k žákům je samozřejmě ten, kdy se s každým jednotlivcem jedná stejně bez rozdílu a pokud je to možné, tak spravedlivě.

Jelikož děti tráví nejvíce svého času ve škole a poté až s rodiči či kamarády, škola a pedagogický sbor, jak už jsem zmiňovala má hlavní příčinu v potenciálním rozvoji šikany. Bohužel stále častějším příkladem vývoje šikany ve třídě mezi žáky je ne příliš svědomitý přístup pedagogů. V mnoha případech se nedokážou napřímo postavit čelem šikaně a v nejhorším případě odmítají jakákoliv řešení. „Děti jsou často zklamány tím, jak málo učitelé dělají proti šikaně, jak ji přehlížejí, podceňují utrpení oběti, jak polovičatě a neobratně šikanu vyšetřují a jak málo ji trestají.“¹⁵ Stejně tak podle Koláře se setkáváme s názorem, kdy si to děti (žáci) mají vyřídit mezi sebou sami a učitelé se jim do toho nebudou plést.

Je velmi těžké posoudit, zda se jedná o lehké pošťuchování či opravdu o začínající rozvoj budoucí šikany. Bezpráví mezi žáky se za každou cenu musí řešit, je nutné dát jasné mantinely, přes které nelze jít. Pokud máme například všímavějšího jedince mezi třídním kolektivem, velmi dobře dokáže vycítit situaci, kdy má volné pole působnosti k nátlaku na slabšího jedince.

Na druhou stranu šikana se nachází na každé škole a je to zcela přirozené. Nikdy nedokážeme vymazat šikanu ze škol, ale právě proto je nezbytné vést žáky k boji proti ní a rádně procházet prevencí proti ní.

Nemůžeme ale stále narážet v této kapitole na šikanu mezi dětmi. Stále častěji se objevují případy, kdy žáci šikanují učitele. Respektive nemusí se jednat pouze o šikanu ze strany žáků, ale také dalších učitelů, rodičů nebo například úřadů. V případě, že dojde již k zmíněné šikaně učitele žáky, stává se to v nejčastějším případě na internetu. Mluvíme tedy o kyberšikaně, která se mnohem obtížněji vyřeší. Existují webové stránky, kdy žáci online mohou hodnotit učitele a ačkoli tato myšlenka byla dobrá, dopad to má opačný. Žáci sem píšou anonymně sprostá slova na osoby vyučujících a nemají za to žádný postih. Pokud chceme uvést ještě další příklady, tak se zaměříme na sociální síť Facebook nebo Instagram. Na pořízené fotografie učitelů mohou žáci přidávat popisky nebo nějaké další obrázky, které mohou beztrestně šířit právě na zmíněných sociálních sítích.

¹⁴ LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 160 s. ISBN 978-80-7041-980-9, str. 26

¹⁵ KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování. Praha: Portál, 1997, 128 s. ISBN 80-7178-123-1, str. 68 viz poznámka č. 28, str. 40

2.1.4. PUBLIKUM

Publikem označujeme skupinu přihlížejících šikaně anebo takzvanou mlčící většinu. Skupina přihlížejících je skupina žáků, kteří se bojí zasáhnout, pokud vidí někoho jak fyzicky, tak i psychicky ubližovat druhým. Nemají odvahu se postavit za své slabší spolužáky a situaci nechají být, jako kdyby se jich to vůbec netýkalo. Ba naopak jsou rádi, že daná situace, kdy se někomu ubližuje, tak že se netýká právě jich.

Mlčící většina je na druhou stranu taková, která nepřihlíží násilí, ale úplně ho ignoruje. Velmi často se pere s myšlenkou, kdy si oběť za své „tresty“ může sama. Důvodem pro jejich mlčení před učiteli, rodiči nebo staršími kamarády či sourozenci může být fakt, že sami se bojí promluvit, aby se násilí potom nepáchalo i na nich.

V těchto případech skupina ať už jedna nebo ta druhá začne po čase tyto okamžiky, kdy se šikanuje jeden ze spolužáků vytěšňovat. Mnohdy se stává, že jim to naopak přijde dokonce normální, pokud se situace opakuje příliš často nebo denně.

Samozřejmě existují jedinci, kteří se projevují v rolích zastánců. Ti se zpravidla zastávají oběti před agresorem a nelze určit z da se častěji jedná o dívky či chlapce. Ale vše má společný základ a to sebevědomí. Pokud totiž má zastávce větší autoritu ve třídě a věří si, dokáže se postavit proti agresorovi. Hraje zde velkou roli základ rodiny, který je rozebrán v kapitole níže. Pokud je jedinec zvyklý a má od narození vštěpováno, že silnější má chránit slabší, má velmi silně vyvinuté chování, které nazýváme prosociální. Jednoduše řečeno, čím více je takovýchto jedinců ve třídě více, tím je celá třída mnohem odolnější vůči šikaně.¹⁶

2.1.5. RODINA

Rodiče všeobecně vědí o šikaně velmi málo, a proto zde narážíme na kámen úrazu. Škola na základě preventivních programů proti šikaně často ne příliš dostatečnou formou informuje rodiče a tudíž nevědí, že právě jejich dítě může být obětí nebo agresorem.

Ne příliš dobře se přiznává, že právě mého dítěte se šikana týká ať už je v ní zaangažován jakýmkoliv způsobem. Z hlediska agresora často povzbuzuje toto nutkání povyšovat se a ubližovat slabším jedincům výchova a citová deprivace. Právě většina agresorů projevuje citové nedostatky ze strany rodičů, anebo v druhém případě mají slabší sociální citění a nedokážou se empaticky vcítit do ostatních, především pak do svých obětí.

Každé dítě má vzor ve svých rodičích, proto přenášejí klima rodiny na své kamarády a spolužáky. Pokud tedy vidí doma, že se k sobě rodiče nechovají hezky nebo pochází z rodiny, kde se objevuje domácí násilí, tím více to vnímají jako normální. Snaží se napodobovat brutalitu a agresivitu, se kterou se běžně setkávají a nevnímají, že je to špatné.

Podle Koláře můžeme dělit rodinu agresora na dva druhy, a to na již zmíněné domácí násilí, anebo zase naopak velmi přísnou výchovu. Agresoři taktéž mohou být vedeni velmi přísně a také důsledně, kdy ve škole jejich násilné chování je možnou úlevou a osvobozením od každodenní reality.

Rodiče také velmi neradi slyší kritiku na své potomky. Z vlastní zkušenosti při výkonu praxe, byť v mateřské škole, ale dá se to uvést jako příklad, jsem se setkala s přístupem rodičů, který byl zcela neadekvátní a spíše obhajovali svého potomka jako osobnost, kterou musí podporovat a rozvíjet. Toto je zcela špatné a víme tedy, že v tomto případě je zcela zásadní chyba na straně rodičů a jejich výchovy.

Rodiny obětí můžeme z hlediska mnoha výzkumů hodnotit několika způsoby. Velmi často v rodině chybí otec a matka se vyznačuje ochranným syndromem. Tím pádem nemá dítě mužský vzor a je o něj důrazná až nepřiměřená péče. Pokud se podíváme na klasickou

16 ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. Jak na šikanu. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

rodinu, kterou tvoří jak matka, tak otec, tak i zde figuruje v těchto případech nadměrný strach o dítě a péče.

Od malička se obětí vštěpuje, že prání se s kýmkoliv je špatné a vše se dá řešit s klidem. Toto způsobuje dítěti poté strach a neschopnost se bránit šikaně.

2.2. VZTAHY VE TŘÍDĚ

Podíváme-li se podrobněji na vztahy ve třídě, rozdělíme to na školní klima a třídní klima.

Za školní klima se považuje především spolupráce učitelů s žáky jako celek. Tedy pokud je klima ve třídě pozitivně založeno, daří se žáky motivovat a eliminovat riziko stresu. Projevuje se zásadně na celkovém prospěchu třídy a neméně ovlivňuje styl a průběh výuky ve třídě. Již dávno se odstoupilo od škatulkování, proto nelze agresora označit značkou problémového dítěte a dále nepodnikat žádné nápravné opatření. Je na místě vždy zhodnotit, proč se daný žák tak chová a celkově brát v potaz spoustu faktorů například rodinu, kamarády a jeho zájmové skupiny.

„Dítě vstupem do školy získává nové soukromí, vlastní svět, ze kterého rodičům poskytuje pouze menší část informace, často v sociálně a emočně sterilní podobě, i když pobyt ve škole přináší dítěti podstatně více podnětů a zážitků.“¹⁷

„Klima školy můžeme pracovním vymezením jako ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů v rámci školy (žáci, učitelé, rodiče, nepedagogický personál) na to, co se ve škole (sociální i fyzikální prostor) právě odehrává, nebo se má v budoucnu odehrát. Důležité je subjektivní prožívání všech aktérů, zahrnutí všech osob, které se školou přicházejí do styku a procesualnost zahrnovaných jevů.“¹⁸

Třídní klima, které zásadně ovlivňuje proces učení. Podle knihy *Strategie řízení třídy*¹⁹ se žáci lépe zapojují do učení pokud:

- Ve třídě panuje atmosféra, kterou nazýváme podnikatelská. Žáci i učitelé co nejvíce efektivně přispívají k dosažení učebních cílů.
- Učitelé se snaží minimalizovat prostoje ve výuce a neustále zaměstnávají žáky (rozdáváním pomůcek nebo materiálů k učivu).
- Žáci se nijak nebojí projevit svůj názor, není obava ze ztrapnění.
- Učitelé s žáky jasně stanoví pravidla chování a taktéž i tresty za porušení.

Obecně můžeme konstatovat, že lepší třídní klima se objevuje v méně početnějších třídách, jelikož zde převládají dobré vztahy. Současným trendem vidíme individuální zacházení s jednotlivci ve škole jako mnohem účinnější než skupinové zacházení. Tento příklad popisuje Lašek ve své knize *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*²⁰, konkrétně výzkumem Moose a Moose z roku 1978.

¹⁷ LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 160 s. ISBN 978-80-7041-980-9, str. 7

¹⁸ Sociální klima. [online]. 2003-2005 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.klima.pedagogika.cz> 50 CANGELOSI, J. Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce. Praha: Portál, 1994, 289 s. ISBN 80-7178-014-6, str. 65

¹⁹ Sociální klima. [online]. 2003-2005 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.klima.pedagogika.cz> 50 CANGELOSI, J. Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce. Praha: Portál, 1994, 289 s. ISBN 80-7178-014-6, str. 65

2.2.1. PROSTŘEDÍ

Nelze z hlediska výuky říct, že by základní školy, které jsou ve městě byly lepší než základní školy na vesnici. Jak každá škola se řídí rámcovým vzdělávacím programem, tak i každý pedagog má své osnovy, které během školního roku by měl být schopen s žáky projít.

Pokud se ale na to podíváme z hlediska šikany, je to velmi individuální. Záleží právě na přístupu pedagogů a na programu prevence, který má každá škola jiný.

Šikaně jako takové nelze stoprocentně předejít, ale dají se podniknout určité kroky, které žáky alespoň s tématem seznámí a budou mít ponětí, co je správné. Co je důležité zmínit je, že dané situace nejsou nikdy záležitostí jednotlivců, protože se vždy jedná o celkovou těžkou poruchu sociálních vztahů skupiny. Po nástupu ať už do mateřské školy nebo na základní školu, se utvářejí vztahy ve třídě hned od prvního okamžiku. Skupina si stanoví své standardy a utváří si nějaké normy.

Z praxe vyplývá, že pro přirozené fungování skupiny je nutné mít určenou nějakou autoritu a poslušnost k ní. Tento jev je zcela normální a není na tom nic špatného, ale dojde-li k tomuto jevu ve skupině, která postrádá určitou míru obranyschopnosti, nastává situace, kde agresor se stává onou autoritou. Poté postupně začínají prosazovat své vlastní normy v celé skupině a ta je bezpředmětně přijímá za své. Ve třídě, kde je skupina „infikována“ šikanou, se nedokáže rozpoznávat co je dobré a co je špatné. Mluvíme teď o verbální šikaně, nebo fyzickém násilí, které je považováno za normální.

2.2.2. VZTAHY MEZI ŽÁKY NA ZŠ VE MĚSTĚ

Třídy žáků na základních školách, které se nacházejí ve městech jsou častěji početnější než třídy základních škol nacházejících se na vesnici. Více žáků a více tříd jednoho ročníku znamená mnohonásobně vyšší šanci výskytu šikany. Budeme-li brát v potaz, že školy ve městech často navštěvují děti movitějších rodičů, pak právě máme podnět k tomu, aby ony movitější šikanovali ty ze slabších sociálních vrstev.

Pokud ale budeme na to nahlížet úplně z jiného pohledu, tak tito žáci mají větší možnosti ve volnočasových aktivitách, tedy zájmové kroužky, dobrovolnické kroužky a tak dále. V případě vytíženosti jednotlivých žáků nezbyvá zpravidla čas na sociální síť a právě zde, jak jsem již zmiňovala se šikana objevuje v nejčastější formě.

2.2.3. VZTAHY MEZI ŽÁKY NA ZŠ NA VESNICI

Třídní klima na vesnických školách se na první pohled může zdát o něco mírnější než ve školách městských. Naopak je celkově méně žáků v celé základní škole a ani nebývá zvykem třídit jednotlivé ročníky do tříd typu A, B, C. Menší počet žáků znamená ale pevnější sociální vazby, tedy žáci se navštěvují jak ve škole, tak i po škole. Z vlastní zkušenosti vím, že zpravidla na vesnických školách ať už do stejných ročníků, nebo vyšších ročníků chodí děti, jejichž rodiče jsou přátelé. Právě proto, že děti se znají i mimo školní zařízení, vědí o sobě více než standardně děti městských škol. Může tedy nastávat problém škatulkování ve třídě a pokud se například jeden žák zvaný agresor začne zaměřovat na svou oběť, nebo jí nějakým způsobem ignoruje, je větší pravděpodobnost, že třída a kamarádi budou stát za agresorem.

2.3. PŘÍKLADY ŠIKANY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Konkrétní případy ze základních škol, které se odehrály na kladenské ZŠ. Z hlediska GDPR jsou pozměněná jména, místa a třídy.

JEDNÁ SE O ŠIKANU NEBO NEVINNÉ ŠKÁDLENÍ?

Marie z osmé třídy na základní škole, která pochází z úplné průměrné rodiny. Nikdy nevybočovala, a i svou pozici ve třídní skupině měla průměrnou. Osmá třída je velmi důležitá, co se týče prospěchu pro následné vybrání a přijetí na střední školu. Dívka měla vysněnou střední školu, kterou bylo všeobecné gymnázium. Věděla, že je nezbytné mít dobrý prospěch a učila se hned od začátku školního roku, ve kterém značně vynikala.

Marie předtím měla standardní známky, ale tento rok se výrazně zlepšila a dosahovala na samé jedničky. Této změny si okamžitě povšimla skupina dívek, které byly velmi v kolektivu oblíbené. Posmívaly se jí a nadávaly jí, že je šprt. Ve škole měla Marie službu v šatně, kde musela zůstat do posledního žáka, než odešel a skupinka dívek se tam naschvál zdržovaly co nejdéle, aby nakonec Marie přišla pozdě do vyučování. Při obědové pauze se dívky hlasitě smály a provokativně si odesedávaly, aby nemuseli sedět se „šprtou“, protože jim kazí chuť k jídlu. Schwálně jí lepily žvýkačky do vlasů, kreslily na sešity a braly jí věci.

Marie si nechtěla přiznat, že by byl nějaký problém, ale psychicky jí to vyčerpávalo, jelikož se jí začal zhoršovat prospěch. Šlo to nejprve postupně a poté rychleji a rychleji, kdy během dvou měsíců si svůj školní prospěch zkazila o 70 %. Nedokázala pochopit, z jakého důvodu jí dívky ubližují a proč ji nemají rády.

Rodičům Marie byl prospěch podezřelý, proto se na ni často zlobili. Učili se s ní, ale Marie danou látku ve škole zvládala dobře a neměla žádné mezery. Až teprve pod silným nátlakem Marie přiznala, že nemá problém ani s drogami, ani nemá žádného přítele, ale že dívky ze školy se jí smějí kvůli prospěchu.

Situace ve škole se vyřešila tím, že matka popsala situaci řediteli školy, který následně pozval pracovníky primární prevence, a nakonec pomohl situaci náležitě vyřešit.

DOKONALÁ TŘÍDA

Mladá paní třídní učitelka měla dobrý vztah se svou třídou. Jednalo se o devátý ročník základní školy a děti jí taktéž měly rády. Třídou navštěvoval Patrik, který byl na svůj věk nepřiměřeně malého vzrůstu a silnější postavy.

Vždy když byl nějaký rozpor ve třídě, nebo hádky, Patrik byl v centru dění a když paní učitelka chtěla zasáhnout, bylo jí odpovězeno, že se jedná o legraci a kamarádské potyčky.

Paní učitelka požádala třídu, aby si více všimaly toho, co se děje okolo nich, jelikož si mohli všimnout, že tato legrace, kterou spolužáci dělali, byla ve většině případů pouze srandou na úkor Patrika.

Patrik nechtěl problém nijak rozebírat, protože se blížil konec školního roku a sám si při nástupu na střední školu situaci ohlídá. Poté co si žáci udělali společné sezení i s paní učitelkou, probrali situaci, která nastala a každého poprosila, aby si sáhl do svého svědomí, kdy naposled někomu ublížil a naopak, jak se cítil, když někdo ublížil jemu.

VLASTNÍ ZKUŠENOST

Navštěvovala jsem základní školu na vesnici, můj spolužák se jmenoval Dominik a byl mentálně zaostalý již od mateřské školy. Všichni, kdo jsme byli jeho spolužáci jsme věděli, že je jiný než my. Stranil se nám, nebavil se s námi, pravidelně o hodinách byl duchem nepřítomen a zkrátka si žil svůj vlastní svět. Co se týká první až čtvrté třídy, nepozorovali jsme nějaké útoky na osobu Dominika. Ovšem s nástupem do páté třídy začal Dominik se stranit mnohem víc. Pravidelně s ním nikdo nechtěl u oběda sedět a být s ním ve skupině bylo bráno jako trest od paní učitelky. Kolikrát ani nevnímal, že se mu spolužáci posmívali, ale na druhou stranu, jak si všiml, že se s ním někdo baví, snažil se mu zavděčit a udělat cokoli jen proto, aby se s ním někdo bavil. Dle mého názoru nebyl schopen rozlišit, zda se mu někdo vysmívá, nebo zda se směje, protože ho má rád.

Dominikovy rodiče byli přesvědčeni, že je naprosto stejný jako jeho vrstevníci a přechod na jinou školu nepřipadal v úvahu. Až teprve poté co v sedmé třídě se sklonilo už k fyzickému napadání Dominika, rodiče usoudili, že by bylo nejlepší přeradit ho do speciální školy, kde jsou intelektuálně i mentálně na tom děti, stejně jako Dominik.

Šikana konkrétně se projevovala fyzickým násilím, verbálním urážením Dominika ve stylu „ty hlupáku“, „nechte ho být, je divný“ atd.

Hlavním důvodem k rozhodnutí přeradit ho na jinou školu vyvrcholilo v situaci, kdy jsme si jako třída chatovali na tehdejší ICQ a do skupiny najednou začali spolužáci, kteří většinou fyzické útoky měli na svědomí, nahrávat fotky Dominika ze sociálních zařízení, převlékáren anebo jen prostě jeho fotky s nejrůznějšími posměšky. Dominik tedy situaci nenesl dobře a psychicky to nezvládl. Na jednu stranu své okolí. Dokázal velmi dobře ignorovat, ale z druhé stránky byl citlivý a vzniklá situace ho velmi zlomila.

Učitelství dle mého názoru v této situaci víceméně selhal, protože většina pedagogů Dominika nechávala dělat vše po svém a snahu mu nějakou látku vysvětlit spíše vzdala. Na druhou stranu dokážu se i vcítit do role pedagoga. Zajisté není jednoduché věnovat svou pozornost celé třídě, a ještě nestále individuálně dítěti, který potřebuje speciální přístup. Každopádně, co se týká Dominika, přestoupil na školu, kde se cítil dobře. Spolužáci za nahrané fotky na sociální síti nedostali žádný postih.

2.4. ŘEŠENÍ ŠIKANY

Každé jedno řešení šikany je závislé na druhu šikany a na okolnostech, které mají velký podíl na tom, jak při šetření budeme postupovat.

Pokud je agresor přichycen přímo při svém jednání, není zdánlivě situace tak lehce řešitelná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Účinným řešením je potřeba zjistit co nejvíce informací, mezi které patří například jak dlouho šikana už přetrvává, jestli je v častých nebo delších intervalech a zda se jedná pouze o šikanu takovou, při které byl agresor přistižen, nebo jestli se projevuje i jinak. Oběť šikany také nemusí být vždy jen jedna, ale může se jednat o větší počet.

Z hlediska pedagoga je nutné zachovat klid, a hlavně si připustit, že tato situace nastala. Pokud pedagog bude mít nepřiměřenou reakci a bude se rozčilovat, je dost možné, že to vzbudí posměšky než respekt. Jednalo by se o ztrátu pevné autority, která ve třídě zpravidla převládá. Je potřeba názorně vysvětlit, že to, co se stalo není správné a je to krok, se kterým pedagog jasně nesouhlasí.

Šikana se musí začít řešit od začátku, proto je nezbytné, aby učitel měl neustále objektivní názor a otevřené oči. Protože pokud se šikana zachytí hned v zárodku, je možnost ji úplně odstranit. Náznakem počínající šikany může být například odstrkávání jednotlivců, nezařazení do kolektivu, při tělesné výchově stále zůstávají ti samí žáci atd.

2.4.1. POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

Volila jsem postup podle Koláře, který mi přijde nejsrozumitelnější a mám k jeho názoru nejbližší²¹:

1) Rozhovor s obětmi

Oběť je potřeba vyzpovídat, abychom měli co nejvíce informací. Dále je jako druhé na řadě zajištění, že se jí víckrát nic podobného nestane, tzv. ochranu oběti. Pokud se jedná o fyzické násilí, které přechází až do brutality, je možné oběti také nechat mimo školu, toto řešení nastává pouze v krajních mezích. Agresor by mohl mít tendenci mstít se a situace by se ještě zhoršila.

Jakmile máme jistotu, že šikana je opravdová a nejedná se planý poplach, povinností pedagoga je kontaktovat rodiče oběti. Zda bychom nedokázali šikanu vymýtit ve třídě sami, je na místě pozvat do školy odborníky, kteří jsou specializovaní a jedná se o pedagogické psychology.

2) Rozhovor s okolím a svědky

Nejlepším možným způsobem, jak se dozvědět co nejvíce podnětů, je konverzace se svědky, kteří jsou s obětí kamarádi a mají k ní kladný vztah. Musíme volit otázky, které mají přesný charakter, abychom se někam posunuli, definujeme je tedy formou co, kdo, kdy, kde, proč. Pozorují se emoce, které svědek prožívá během rozhovoru a nutné je svědkům zaručit, že jejich rozhovor se nikde nezveřejní a nemusejí se bát, že by z toho měli potom problémy.

3) Rozhovor s agresorem

Posledním rozhovorem je právě zmíněný rozhovor s agresorem. Nejprve je potřeba nasbírat informace od oběti, svědků a poté můžeme konfrontovat agresora. Často se setkáváme s tím, že výhrůžky a tvrdé postihy fungují nejlépe, ale je třeba si uvědomit, že řešíme činy, které se staly, a ne člověka jako takového. Agresoři zapírají, že by někdy něco podobného udělali a je důležité se na tyto odpovědi rádně připravit.

Nikdy nemluvíme v případě, že je agresorů více, se všemi najednou. Musíme s každým popořadě, a za žádnou cenu nevytahujeme rozhovor s obětmi.

4) Společné setkání a náprava vztahů

Jedná se o setkání obětí s agresorem i se svědky. Doporučeně podle Koláře se dají používat různé scénky, kde si aktéři prohodí své role. Oběť se stane agresorem a zase naopak. Následně probíhá reflexe a společný rozhovor se všemi. Cílem je dovést všechny účastníky ke společnému najetí a sjednání usmíření.

Najetí společného výsledku a zjištění je zajisté nejlepší možnou formou, jak šikanu porazit. Toto tvrzení ale bohužel neplatí pro případy, kdy je nutné zavolat na pomoc příslušné odborníky. Situace, kde se jedná o brutální násilí, drogy, sexuální obtěžování a tak podobně nelze za žádnou cenu řešit domluvou a společným sezením.

²¹ Kolář, M.: Bolest šikanování. Portál, Praha 2001, str. 128 - 130

2.5. VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

Rozdělujeme výchovná opatření taková, která se dají řešit v rámci školy, nebo v horších případech výchovnými orgány. Celkově výchovná opatření podle školského zákona nemusí být jen ta kárná, ale i pochvaly nebo jiná další ocenění žáka.

Kázeňská opatření jsou podmíněná vyloučením žáka ze školy, dále úplné vyloučení žáka ze školy a další kázeňská opatření, která nemají žádný právní důsledek pro žáka.

Pochvaly a jiná další ocenění ukládá zpravidla ředitel školy nebo třídní učitel. V případě závažných porušení povinností, která jsou stanoveny zákonem, školním a vnitřním řádem stejně tak. Samotné rozhodnutí ředitele je podmíněno zkušební lhůtou v maximálním rozsahu jednoho roku. Pokud se žák ve zkušební lhůtě dopustí dalšího závažného provinění, pak může definitivně rozhodnout o žákově vyloučení. Omezení ve vyloučení žáka ze základní školy podléhá povinné školní docházce²². Žáka lze tedy vyloučit pouze pokud povinnou školní docházku splnil.²³

Mezi závažné porušení školních povinností patří například hrubé slovní nebo fyzické útoky na žáky či studenty včetně školního personálu a útoků, které se odehrály na školním pozemku v době výuky.

3. PREVENCE ŠIKANY

Samotné slovo prevence je původem z latinského jazyka. Význam tohoto slova se dá přirovnat k českým slovům, jako jsou opatření, předcházení nebo obrana. Můžeme tedy konstatovat, že prevence je soubor nejrůznějších opatření, která se nejvíce zaměřují na obranu proti jevům naznačujících šikanu.

Když bychom se zaměřili na cíl prevence, je to především soubor úkonů, která pomáhají při výchově žáků. Osvojují si pozitivní sociální chování a nejrůznější dovednosti, aby se naučili odmítat nežádoucí a negativní chování, projevy agrese a celkové porušování zákonů.

Jak je již výše zmíněno, děti většinu svého volného času tráví ve společnosti svých rodičů a sourozenců, tedy v rodinném prostředí. Druhým prostředím, kde žáci tráví svůj čas je školní prostředí a až na třetím místě je teprve volnočasová aktivita.

Co se týká základní školy, rozvíjí žákům žebříček hodnot, osobnost, životní postoje a cíle. Je to povinnost školy, aby byla připravena vést do života dospívající jedince a oprostit ho od nežádoucích jevů, kterými jsou obklopeni a mohou ho ovlivnit do konce života podle Čecha.²⁴

²² Šolský zákon: HLAVA I, povinná školní docházka. In: . Praha: MŠMT, 2015, ročník 2015, číslo 561.

²³ Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) § 31. In: . Praha: MŠMT, 2004, ročník 2004, 561/2004.

²⁴ ČECH, Tomáš. Škola a její preventivně-výchovná strategie jako předpoklad rozvoje kompetencí dětí. *PREVENCE*. 2011, 2011(1), 4-7. ISSN 1214-8717.

3.1 DRUHY PREVENCE VE ŠKOLSKÉM ZAŘÍZENÍ

Celkově v oblasti šikanování můžeme rozlišovat tři druhy prevence a to:

1) PRIMÁRNÍ PREVENCE

Primární prevenci vnímáme jako prevenci, kterou využíváme v případech, kde k samotné šikaně ještě nedošlo. Cílem primární prevence je povzbuzovat žáky v rozvoji osobnosti a celkově žáky, rodiče a celou veřejnost o problému, kterým je šikana. Připravují se různé aktivity, které mají být ochranou proti šikanování, a to zejména utváření kamarádských vztahů mezi všemi, kteří patří celkově do školského zařízení.

2) SEKUNDÁRNÍ PREVENCE

Cíl sekundární prevence je zábrana prohlubování různých traumat, rozvoji následků, které mohou být pro žáky nevratné a různé další komplikace a systémové násilí.²⁵

3) TERCIÁLNÍ PREVENCE

Stejně tak jako sekundární prevence, tak terciální má za úkol zabránovat prohlubování traumat a rozvoji trvalých následků a systémového násilí.

Nejen školy, ale i odborné instituce pomáhají školám řešit nejrůznější problémy. Jedná se o pracovníky psychologických poraden, linky důvěry, krizová centra, Policie ČR, výchovné ústavy nebo sociální pracovníci. Všichni z těchto institucí jsou okamžitě připraveni řešit šikanu a pomáhají školám seznámit se s resocializačními postupy.

MŠMT má základní vliv na pomoc při boji se šikanou i celkově s prevencí kriminality. Má za úkol připravovat různé programy, vydává a upravuje vyhlášky a dohlíží na práci škol. Co se týče Policie ČR, ta se školám věnuje z většího smyslu ohrožení. Nejedná se pouze o šikanu, ale i o celkové ohrožování ve smyslu kriminality. MŠMT také vymezilo problematiku šikany jako celkovou v metodických pokynech, konkrétně MŠMT č. 28 275/2000-22.

Trestní oznámení, které je jednou z možností řešení šikany by mělo být jednou z posledních a krajních řešení. Osoby, kterým ještě nebylo 15 let, tak nejsou trestně odpovědné, což znamená, že zde může rozhodovat pouze soud pro mládež a nezletilé.

Linka bezpečí pracuje na způsobu psychické pomoci, pokud nějaký žák je například svědkem šikany a má strach z nahlášení třídnímu učiteli nebo nějaké odpovědné osobě. Na linku bezpečí lze hlásit cokoliv i anonymně.

3.2. ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Školní program proti šikanování úzce souvisí s preventivními programy škol. Cílem těchto programů je prevence rizikových chování žáků a zařídit prostředí ve škole tak, aby bylo bezpečné. V první řadě je spjat konkrétně s primární prevencí a důkladně dbá na brzkém odhalení a účinném řešení šikany.

Každá škola si vytváří svůj vlastní školní program proti prevenci a pravidelně jej zveřejňuje. Tyto soubory by měly být plně přístupné jak rodičům, žákům tak i široké veřejnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda na šikanu pohlíží žáci městských škol stejně jako žáci škol vesnických.

Použitý dotazník měl za úkol zmapovat chování žáků mezi sebou a cílem bylo, abych se dozvěděla, zda se chování žáků ve městě liší od chování žáků na vesnici a kde se šikana vyskytuje častěji. Mou snahou bylo dále zjistit, ve kterých školách jsou žáci ochotnější hovořit o daném tématu, popřípadě se podělit o vlastní zkušenost. Zajímalo mě, zda žáci na malém městě, kde se všichni znají, jsou ochotni mluvit o šikaně, nebo se bojí výsměchu či jen zviditelnění.

Dále jsem chtěla zjistit, jak se v různých školách staví k šikaně učitelé a jak jí řeší. Předpokládám, že v dnešní době mají všechny školy dostupné informace k tomu, aby zaujaly správný postoj při ochraně dítěte a určitě nejedna škola má se šikanou zkušenosti. Přesto dle mého názoru na vesnických školách může stále přetrvávat určité dogma, kdy vedení školy bude chtít šikanu takzvaně „smést pod kobereček“. Také se domnívám, že ve městě už se toto neděje.

1. PROJEKT VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

1.1. ÚVOD DO VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Dotazník zpravidla slouží ke zjišťování informací ve velké skupině, nebo i v nějaké menší. Na základě zodpovězených otázek dochází k vyhodnocení skutečností, které určí výsledek šetření. Může mít elektronickou nebo papírovou podobu a obvykle je to forma jednoúčelového formuláře.

K odpovědím na mé otázky jsem použila výzkumnou metodu – dotazník, který jsem rozdala celkem v šesti školách a to jak žákům, tak učitelům. Dotazníky byly zcela anonymní a to z toho důvodu, aby se žáci ani učitelé nebáli odpovídat pravdivě. Tři školy byly vesnické a tři školy městské. Celkem jsem oslovila 24 učitelů -12 z vesnické školy (dále jen vš) a 12 z městské školy (dále jen mš) a 60 dětí -30 dětí z vš a 30 dětí z mš.

Dotazník účastníci vyplňovaly jednoduchým způsobem a to tak, že zakroužkovaly jednotlivé odpovědi.

1.2. DOTAZNÍK

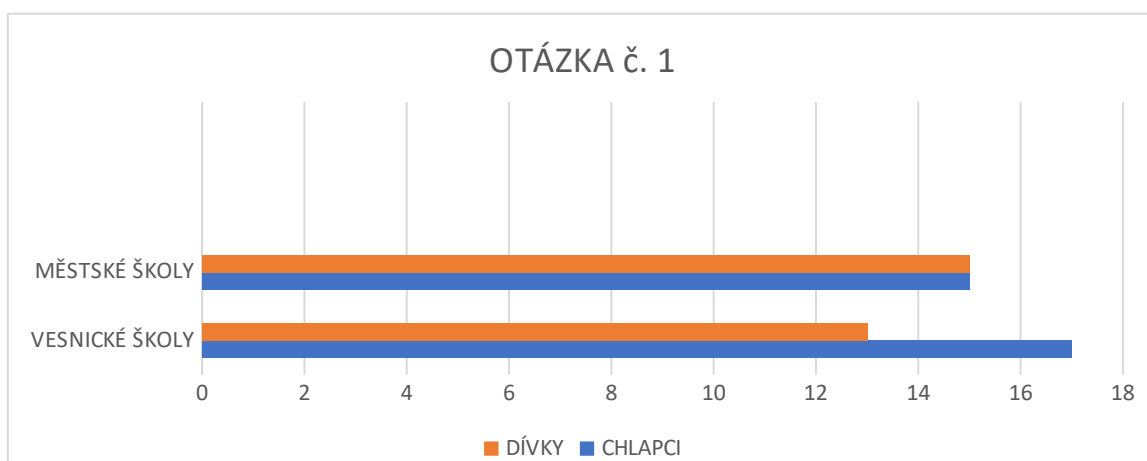
a) DOTAZNÍK PRO ŽÁKA

1. Jsi chlapec nebo děvče?

- a) chlapec
- b) děvče

Odpovědi:

Dotazník vyplnilo ve vs 17 chlapců a 13 děvčat, ve mš 15 chlapců a 15 děvčat

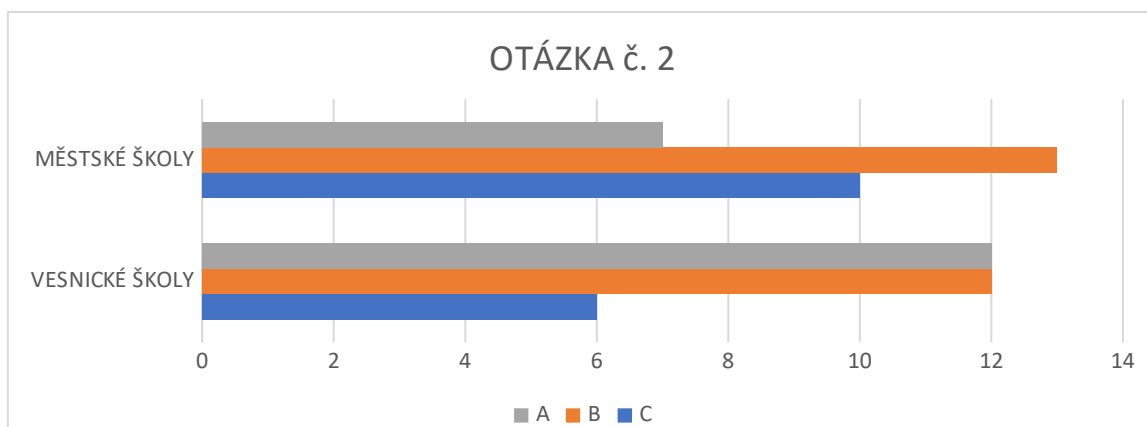

2. Jaký je tvůj věk?

- a) 7–9
- b) 10–12
- c) 13–15

Odpovědi:

Průzkumu se zúčastnily děti všech uvedených věkových kategorií. Záměrně jsem dotazník rozdávala v různých třídách, abych získala odpovědi různých věkových skupin.

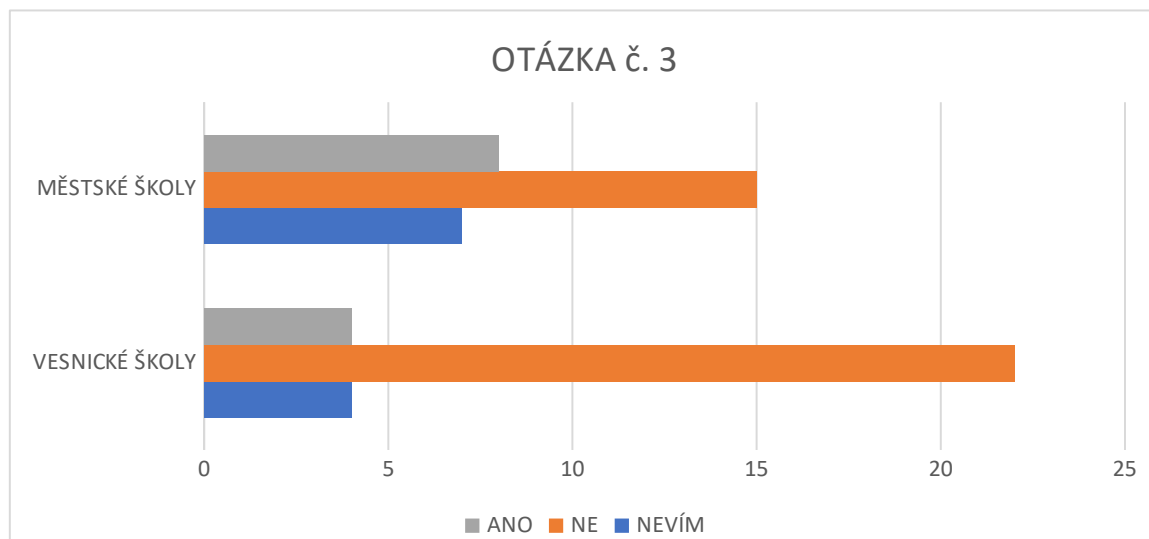

3. Setkal(a) jsi se někdy osobně se šikanou na tvé škole?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Odpovědi:

Na 1. otázku odpověděly 4 děti z vs ano, 22 dětí – ne a 4 děti nevěděly. Ve mš odpovědělo 8 dětí ano, 15 dětí ne a 7 nevím.

Doplnění:

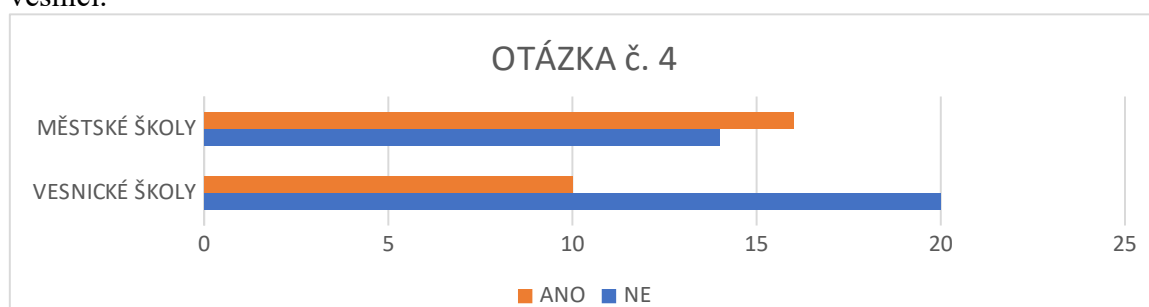
U první otázky je zřejmé, že v mš má se šikanou zkušenost více dětí než ve vs, zároveň však více dětí v mš odpovědělo, že neví, což mě překvapilo a přisuzuji to možná strachu nebo děti neví, zda se již jedná o šikanu či nikoli.

4. Byl(a) jsi někdy u toho, když někdo ubližoval někomu z tvého okolí?

- a) ano
- b) ne

Odpovědi:

Zde odpovědělo v mš 16 dětí ano a 14 ne, ve vs pak 10 dětí ano a 20 dětí ne. I u této otázky se ukázalo, že ve městě se děti setkávají s různými formami ubližování častěji, než děti na vesnici.

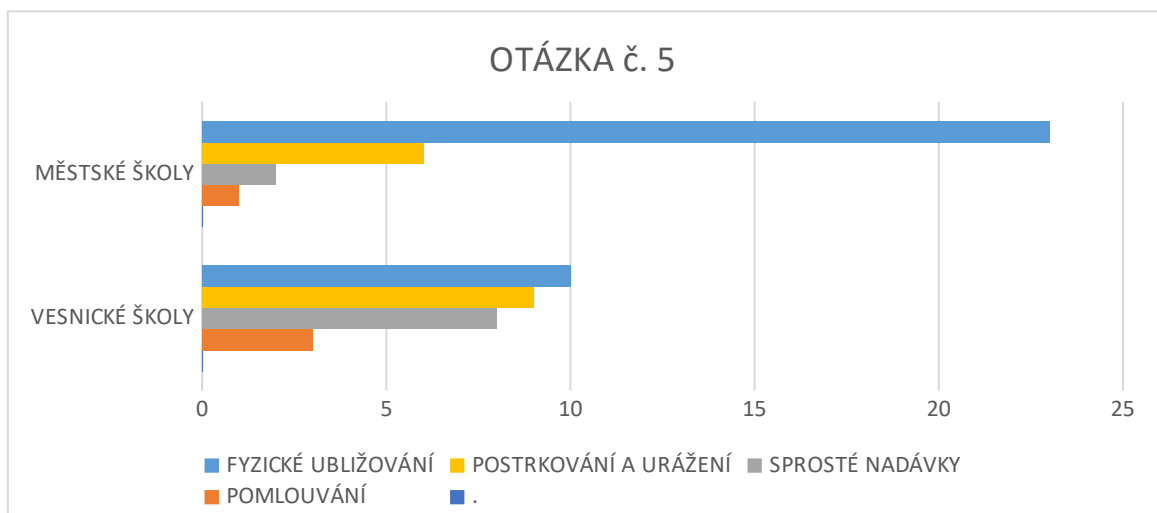

5. Co je podle tebe už šikana?

- a) fyzické ubližování
- b) postrkování a urážení
- c) sprosté nadávky
- d) pomlouvání
- e) přehlížení

Odpovědi:

U třetí otázky byl značný rozdíl vnímání šikany u dětí z vs a u dětí z mš. Zatímco ve vs volilo 10 dětí odpověď-a, 9 dětí-b, 8 dětí – c a 3 děti – d, ve mš volilo 23 dětí odpověď-a, 6 dětí-b a jedno dítě -c.

Doplnění:

Domnívám se, že podle odpovědí na tuto otázku, se děti v mš běžně setkávají s hrubým chováním, proto u nich šikana značí až fyzické týrání, kdežto některé děti ve vs vnímají jako šikana už i sprosté nadávky a ojediněle i pomlouvání.

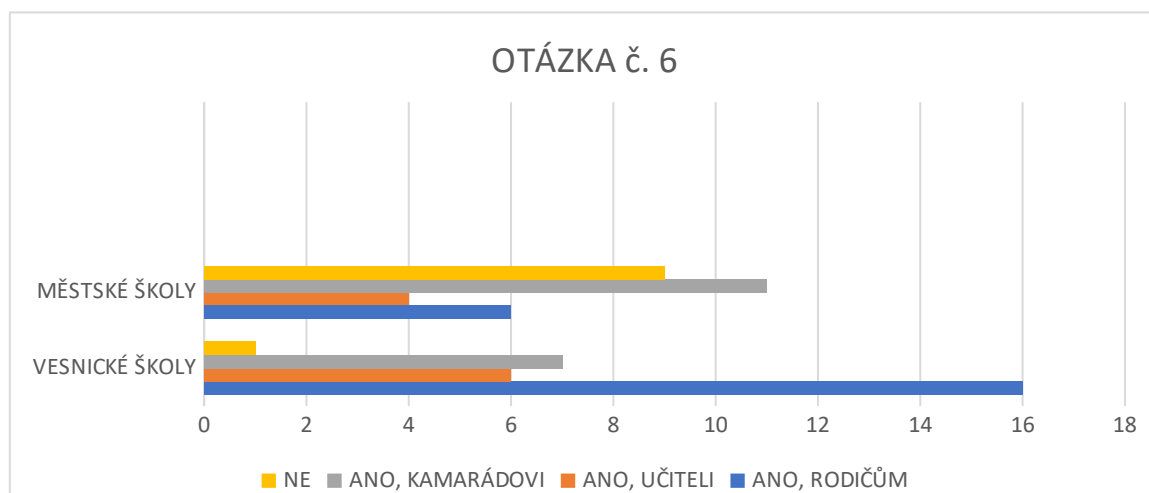
6. Pokud by ses stal(a) obětí šikany, svěřil(a) by ses někomu a komu?

- a) ano - rodičům
- b) ano – učiteli
- c) ano – kamarádovi
- d) ne

Odpovědi:

Zde odpovědělo ve vš 16 dětí-a, 6 dětí-b, 7 dětí-c a 1 dítě -d. Ve mš odpovědělo 6 dětí-a, 4 děti-b, 11 dětí-c a 9 dětí -d.

Děti ve vš mají větší důvěru a oporu v rodičích, naopak se nechtějí svěřovat kamarádovi. Ve mš děti dospělým nedůvěřují a vyhledaly by podporu spíše u kamaráda. Téměř třetina by se pak raději nikomu nesvěřila. Učitelům děti podle dotazníku obecně nedůvěřují a s problémem by se mu nesvěřily.

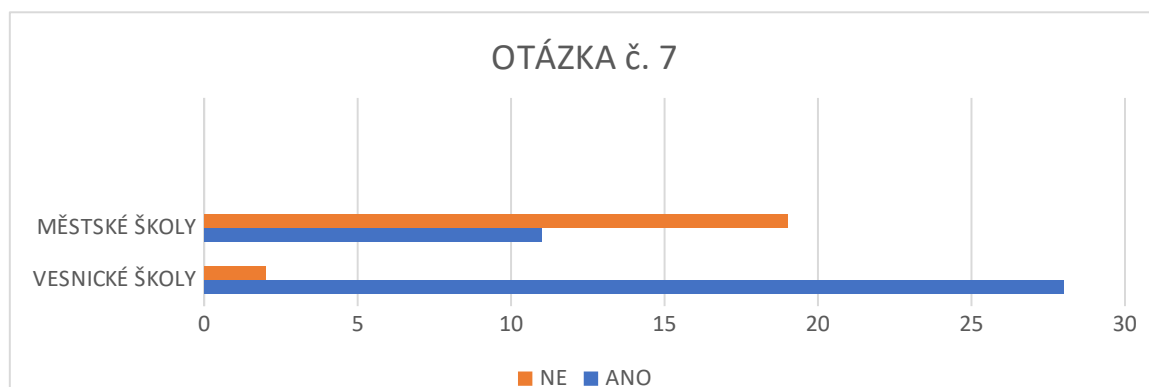
7. Ublížil jsi sám někdy někomu?

- a) ano
- b) ne

Odpovědi:

Ve vš odpovědělo 28 dětí ne a 2 děti ano, ve mš odpovědělo 11 dětí ano a 19 dětí ne.

Pokud všechny děti odpověděly upřímně, pak jsou ve vš vztahy mezi dětmi a chování dětí opravdu lepší než ve mš.

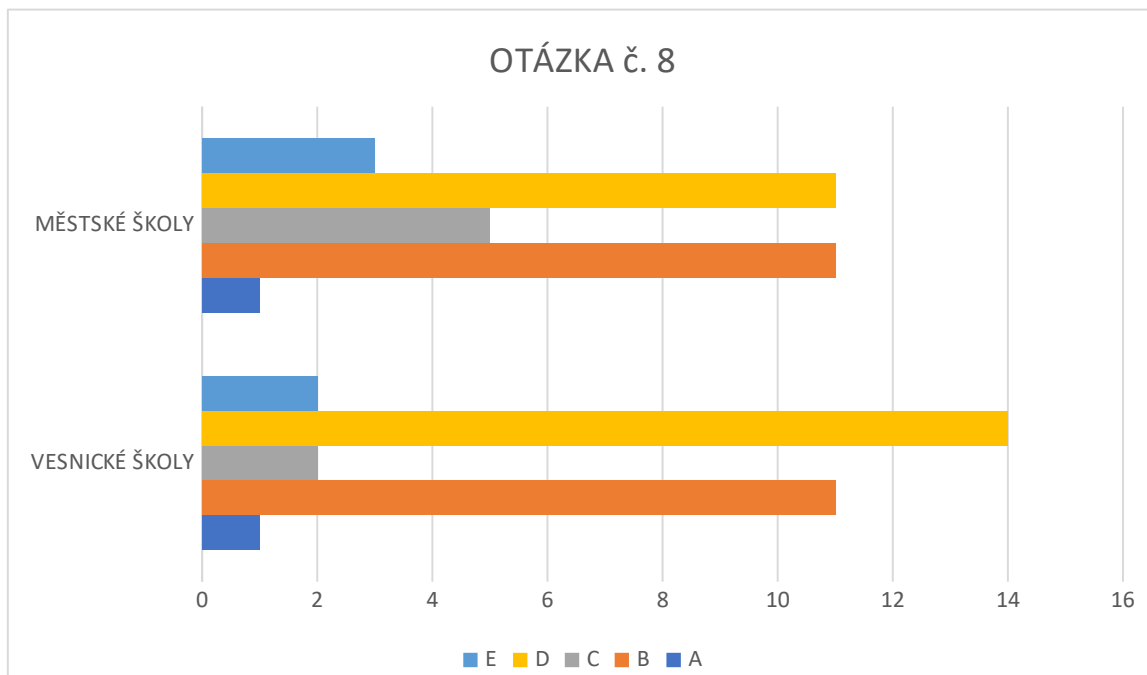
8. Myslíš, že je správné ubližovat druhému?

- a) ano – je to legrace
- b) ano – pokud se bráním
- c) ano – když dotyčného nemám rád(a)
- d) ne – každý spor se dá vyřešit v klidu
- e) ne – za žádných okolností

Odpovědi:

Tyto odpovědi byly zajímavé, ve vš volilo 11 dětí odpověď b, 14 dětí volilo odpověď d, 2 děti pak odpověď e a 2 děti odpověď c. V mš zakroužkovalo 11 dětí b, 11 dětí d, 5 dětí c a 1 dítě a, 3 děti e.

Zatímco na vš žádné dítě neoznačilo možnost a naopak v mš nevyužilo žádné dítě odpověď e. Mně osobně je velice smutno z toho, že v mš se nenašlo jediné dítě, které by k násilí nepřistoupilo v žádném případě a jedno dítě se dokonce přiznalo, že je to legrace.

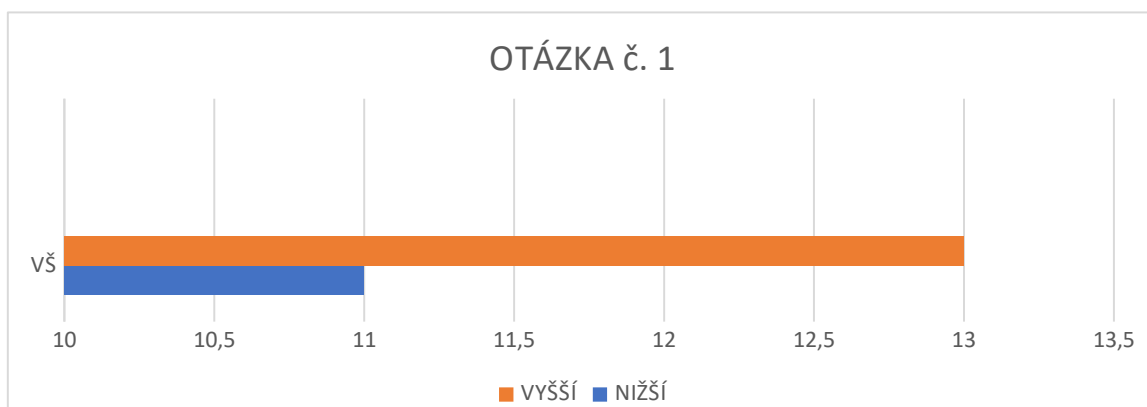

DOTAZNÍK PRO UČITELE – byl rozdán pouze třídním učitelům

1. Na jakém stupni máte třídnictví?

- a) nižší
- b) vyšší

Dotazník vyplnilo 11 učitelů na nižším stupni a 13 učitelů na vyšším stupni.

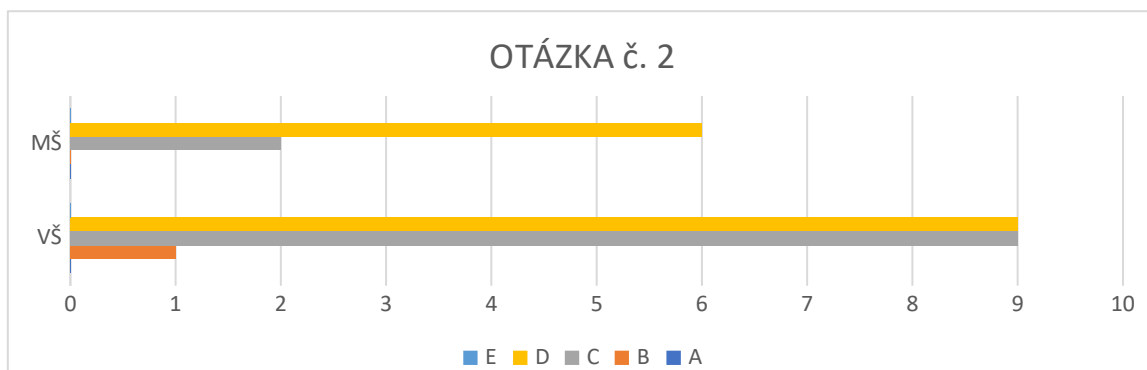

2. Jak dlouhá je vaše pedagogická praxe?

- a) 1 - 2 roky
- b) 3 – 5 let
- c) 6 – 10 let
- d) 11 – 20 let
- e) déle než 20 let

Odpovědi:

Dotazníku se zúčastnil 1 učitel se čtyřletou praxí z vš, 8 učitelů s praxí mezi 6 – 10 lety, z toho 6 učitelů z mš a 2 učitelé z vš. Potom 15 učitelů s praxí mezi 11 – 20 lety, z toho 9 učitelů z vš a 6 učitelů z mš.. Žádný učitel neměl menší pedagogickou praxi než tři roky a žádný učitel neměl praxi delší než dvacet let.

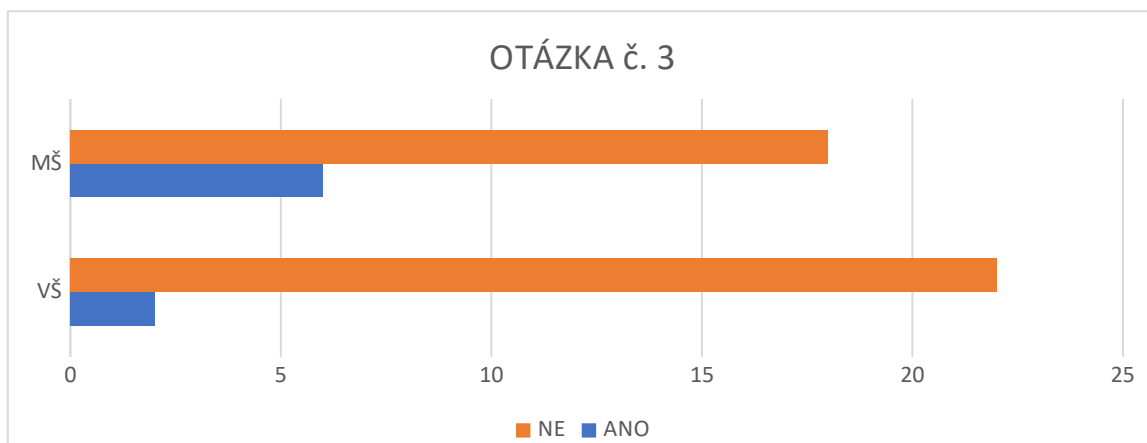

3. Řešil(a) jste už někdy na vaší škole šikanu?

- a) ano
- b) ne

Odpovědi:

Na vř řešili šikanu 2 učitelé a v mř řešilo šikanu 6 učitelů. Z toho vyplívá, že v mř řešili učitelé šikanu častěji než na vř.

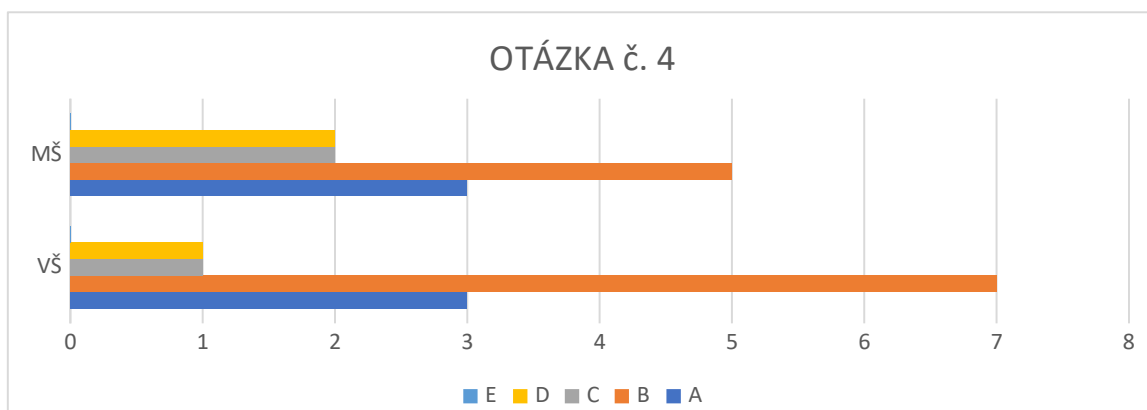

4. Jaký je kolektiv ve vaší třídě?

- a) přátelský, děti spolu skvěle vycházejí a drží při sobě
- b) děti spolu vycházejí, občas se pošťuchují
- c) děti se dělí na skupinky
- d) ve třídě je vůdčí osobnost, která kolektiv vede
- e) děti se nemají rády, celý kolektiv je rozvrácený

Odpovědi:

Na vř zakroužkovalo 7 učitelů odpověď b, 3 učitelé odpověď a, 1 učitel odpověď c a jeden učitel odpověď d. V mř pak označilo 5 učitelů odpověď b, 3 učitelé odpověď a, 2 učitelé odpověď c a 2 učitelé odpověď d. Za zcela rozvrácený kolektiv nepovažuje třídu žádný učitel.

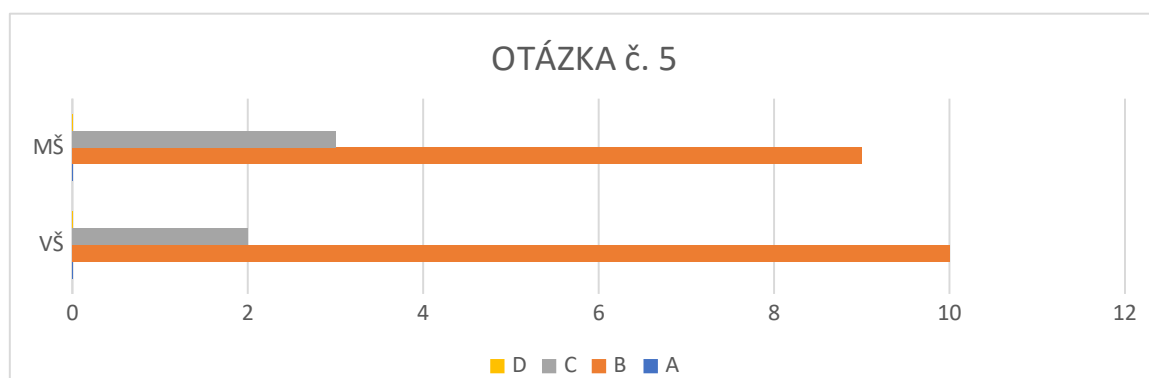

5. Co byste udělal(a), kdybyste zaznamenal(a) známky šikany ve své třídě?

- a) upozorním rodiče, popř. vedení školy
- b) zvýším pozornost na celý kolektiv a budu bedlivě situaci sledovat
- c) promluvím s každým dítětem jednotlivě
- d) počkám, jak se věci vyvrbí

Odpovědi:

Naprostá většina učitelů volila variantu b. 2 učitelé z vš a 3 učitelé z mš pak volili c. Nikdo by situaci nepodcenil tím, že by počkal, jak se bude stav vyvíjet, což považují za velmi dobré, zároveň nikdo nevolil ani variantu a, což shledávám též pozitivně.

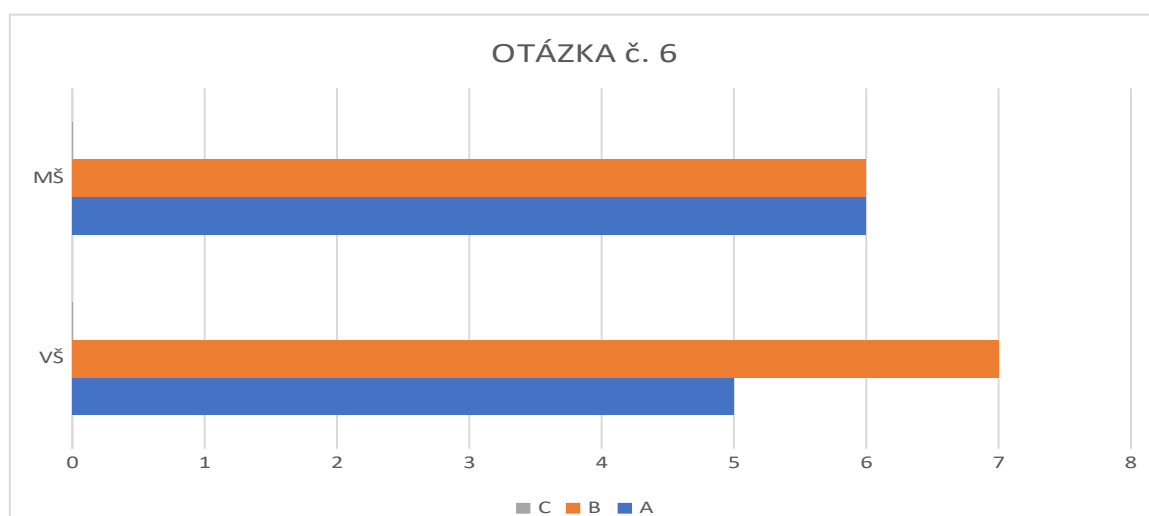

6. V jakém případě se domníváte, že jde již o známky šikany?

- a) když vidím, že se některé dítě záměrně straní
- b) když se začnou některé děti v kolektivu chovat jinak
- c) když už je chování agresora zjevné

Odpovědi:

Zde byly odpovědi a, b v rovnováze. Na vš označilo 5 učitelů odpověď a a 7 učitelů označilo odpověď b, v mš to bylo 6:6. Ani zde žádný učitel nevyužil možnost c.

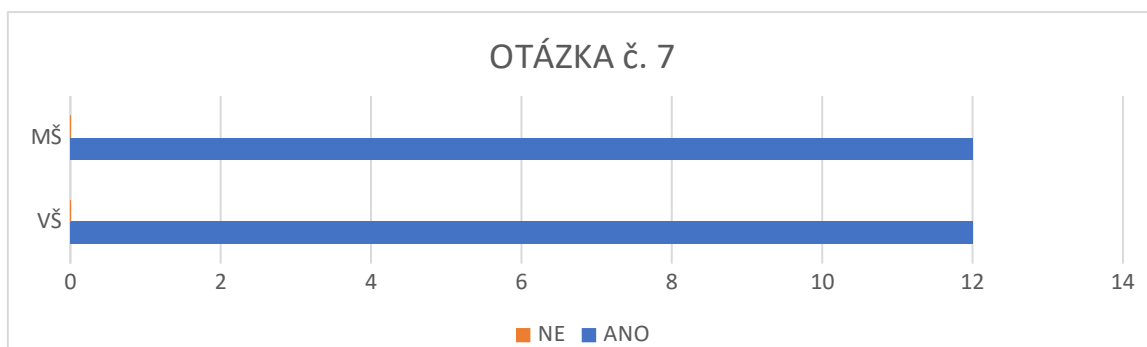

7. Máte možnost na vaší škol zúčastnit se různých školení na téma šikany?

- a) ano
- b) ne

Odpovědi:

Všichni učitelé označili možnost a. Domnívám se, že v dnešní době je široká nabídka různých školení a pedagogům je jistě umožněno se zúčastňovat.

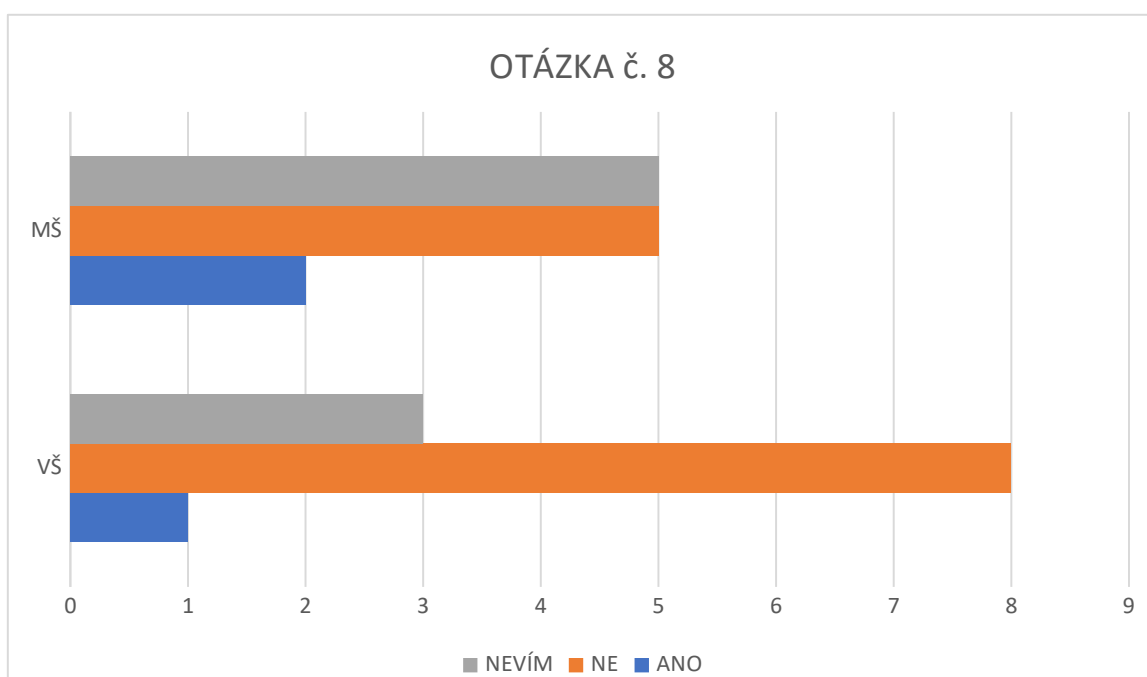

8. Vyskytuje se momentálně na vaší škole šikana?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Odpovědi:

Na vř zvolilo 8 učitelů odpověď b, 3 učitelé odpověď c a 1 učitel zvolil odpověď a. V mř volilo 5 učitelů odpověď b, 5 učitelů odpověď c a 2 učitelé odpověď a.

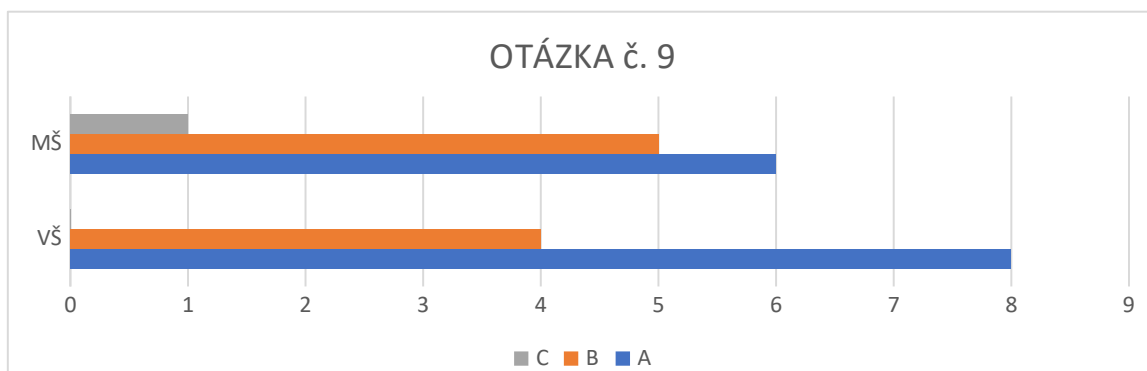

9. Má vaše škola nějaká preventivní opatření proti šikaně?

- a) ano – pořádáme různé stmelovací akce
- b) ano- pravidelně s dětmi na toto téma hovoříme a pořádáme přednášky s odborníky
- c) ne – věc řešíme až když je potřeba

Odpověď:

Zde volilo z vš 8 učitelů a a 4 učitelé b, z mš pak 6 učitelů odpověď a, 5 učitelů odpověď b a 1 učitel volil c. To mě velice překvapilo a z mého hlediska je tento postoj školy zcela neakceptovatelný.

2. VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

2.1. POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ MEZI MĚSTSKOU A VESNICKOU ŠKOLOU

Výsledek dotazníku, který jsem dávala žákům byl pro mě víceméně překvapivý. Co se týká pohlaví je to velice vyrovnané a i věkový průměr byl vzhledem k odpovědím respondentů vyrovnaný. Týká se spíše o starší žáky druhého stupně.

Cílem bakalářské práce bylo zhodnocení výskytu šikany na městských školách a na vesnických školách. Podle otázky číslo 4. lze předpokládat, že stále se kupodivu šikana více vyskytuje ve městských školách. Protože i setkání se s ubližováním na ZŠ má vliv na výsledek mého výzkumu. Dále bylo v několika odpovědích respondentů zaznamenáno, že častěji v městských školách dochází podle dětí k hrubému chování a kolikrát i k týrání.

Preventivní program na základních školách funguje, ale přece jenom mnohdy pokulhává. Pokud učitel nemá velkou důvěru z pohledu svých žáků, není to ideální.

V druhém dotazníku, který byl předán pouze učitelům, kteří vedou třídnictví nějaké třídy, jsem narazila na několik velmi zarážejících až znepokojujících odpovědí. Většina z učitelů učila na vyšším stupni základních škol a co se týká praxe, jednalo se o mladé učitele. V průměru jejich praxe byla okolo deseti až patnácti lety.

Pokud škola má nějaký preventivní program proti šikaně, je zcela dle mého názoru samozřejmostí, aby se do toho všichni učitelé zapojovali. Řešit problém až když nastane je jak jsem již výše zmínila zcela neakceptovatelné. Právě úkolem školy je bojovat proti šikaně a budovat v žácích pocit, že do školy chodí rádi.

Celkově jsem dospěla k tomu, že stále šikana se vyskytuje více na základních školách ve městech. Důvodem může být několik faktorů, které jsou rozepsány o pár kapitol výše, ale co přesně způsobuje větší počet případů šikany, to bude náležet ještě spoustu jiným a dalším výzkumům.

Výsledek mého dotazníku je tedy jasný. Městské školy jsou více promořené tématem šikana a na vlastní kůži si ji prožívají. Samozřejmě nemůžeme vynechat ty vesnické základní školy. Dle mého názoru není dnes škola, kde by se šikana nevyskytovala, záleží ale v jaké podobě a také, jak si s tím každá jednotlivá škola dokáže poradit.

Velmi se mi na druhou stranu líbilo kolik žáků přiznalo, že mají skvělé vztahy mezi sebou ve třídě a tak to vyplývalo i v porovnání s odpověďmi učitelů.

3. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo seznámení čtenářů v teoretické části práce s obecným pojetím problematiky šikany. Přiblížit co přesně znamená pojem šikana, jaké jsou formy šikany a především základní a zvláštní formy. Zabývat se tím, jak moc je kyberšikana nebezpečná a jak těžko se jí zabráňuje.

V druhé praktické části jsem se zaměřila na dotazníkovou metodu a předložila dotazník v několika školách na vesnici a ve městě. Posloužily mi dva dotazníky, jeden byl určený žákům a druhý učitelům, aby mi přiblížily současnou situaci na školách z pohledu právě jak žáků, tak i pedagogů.

Výsledky mých dotazníků vnímám jako velmi zajímavé a jak jsem již avizovala ve shrnutí některé odpovědi byly překvapující. Celkově se šikana více stále objevuje na základních školách, které jsou ve městě. Srovnání, které píšu stále vnímám i z několika dalších bakalářských prací, které jsem měla možnost číst a byly mi inspirací.

Nastavit pozitivní atmosféru ve škole není jednoduchý úkol, ale měl by být společným cílem všech pedagogů i školských institucí. Dosáhnout tohoto cíle, který by měl být společný všem školským organizacím lze pokud se budou dodržovat tyto body:

- Vytváření ve třídách atmosféru, která naprosto vytěsňuje šikanu a pravidelně se o ní baví při besedách.
- Nastavování pravidel, která ovlivní chování jednotlivců v kolektivu.
- Zajištění znalostí žáků o organizacích, na které je možno se v případě potřeby obrátit.
- Pořízení schránky důvěry ve školách, které mohou být a nemusí zcela anonymní.
- Být obezřetní, všímaví být neustále v pozoru, pokud zachytíme prvopočátky začínající šikany.
- Chválit každého jednotlivce a individuálně řešit problémy, koho co trápí.

Velké množství žáků mi přiznaly, že se se šikanou aktivně setkaly a řekla bych, že je situace horší než bývala dřív. Je smutné, že i z pohledu pedagogů jsem se setkala s názorem, kdy situaci rozvíjející šikany podchytili či si jí všimli, ale řešili ji až když se napřímo s ní setkali.

Závěrem bych ráda napsala, že jsem uvedla i vlastní zkušenosti se šikanou a je mi toto téma velmi blízké, proto jsem si ho velmi ráda zvolila jako téma bakalářské práce. Samotná šikana, ale i zmíněná kyberšikana je velmi závažný problém, který neustále přetrvává. Následky, které zůstávají obětem jsou často nenapravitelné, ale nejen z fyzického násilí, ale i z toho psychického, které je mnohdy mnohem závažnější.

Neustále je potřeba ve školách zdůrazňovat, že silnější má chránit slabšího a pokud děti tomuto nenaučíme právě na základních školách, jde o velký problém v budoucím rozvoji žáků. Cílem každého pedagoga by tedy mělo být začlenění všech jedinců do třídní skupiny tak, aby třídní klima bylo v harmonii.

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL

1. Jsi chlapec nebo děvče?

- a) chlapec
- b) děvče

2. Jaký je tvůj věk?

- a) 7–9
- b) 10–12
- c) 13–15

3. Setkal(a) jsi se někdy osobně se šikanou na tvé škole?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

4. Byl(a) jsi někdy u toho, když někdo ubližoval někomu z tvého okolí?

- a) ano
- b) ne

5. Co je podle tebe už šikana?

- a) fyzické ubližování
- b) postrkování a urážení
- c) sprosté nadávky
- d) pomlouvání
- e) přehlížení

6. Pokud by ses stal(a) obětí šikany, svěřil(a) by ses někomu a komu?

- a) ano - rodičům
- b) ano – učiteli
- c) ano – kamarádovi
- d) ne

7. Ublížil jsi sám někdy někomu?

- a) ano
- b) ne

8. Myslíš, že je správné ubližovat druhému?

- a) ano – je to legrace
- b) ano – pokud se bráním
- c) ano – když dotyčného nemám rád(a)
- d) ne – každý spor se dá vyřešit v klidu
- e) ne – za žádných okolností

DOTAZNÍK PRO TŘÍDNÍ UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL

1. Na jakém stupni máte třídnictví?

- a) nižší
- b) vyšší

2. Jak dlouhá je vaše pedagogická praxe?

- a) 1 - 2 roky
- b) 3 – 5 let
- c) 6 – 10 let
- d) 11 – 20 let
- e) déle než 20 let

3. Řešil(a) jste už někdy na vaší škole šikanu?

- a) ano
- b) ne

4. Jaký je kolektiv ve vaší třídě?

- a) přátelský, děti spolu skvěle vycházejí a drží při sobě
- b) děti spolu vycházejí, občas se pošťuchují
- c) děti se dělí na skupinky
- d) ve třídě je vůdčí osobnost, která kolektiv vede
- e) děti se nemají rády, celý kolektiv je rozvrácený

5. Co byste udělal(a), kdybyste zaznamenal(a) známky šikany ve své třídě?

- a) upozorním rodiče, popř. vedení školy
- b) zvýším pozornost na celý kolektiv a budu bedlivě situaci sledovat
- c) promluvím s každým dítětem jednotlivě
- d) počkám, jak se věci vyvrbí

6. Jakém případě se domníváte, že jde již o známky šikany?

- a) když vidím, že se některé dítě záměrně straní
- b) když se začnou některé děti v kolektivu chovat jinak
- c) když už je chování agresora zjevné

7. Máte možnost na vaší škole zúčastnit se různých školení na téma šikany?

- a) ano
- b) ne

8. Vyskytuje se momentálně na vaší škole šikana?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. Má vaše škola nějaká preventivní opatření proti šikaně?

- a) ano – pořádáme různé stmelovací akce
- b) ano- pravidelně s dětmi na toto téma hovoříme a pořádáme přednášky s odborníky
- c) ne – věc řešíme až když je potřeba

LITERATURA

BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

BENDL, Stanislav, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-866-4208-9.

ČECH, Tomáš. Škola a její preventivně-výchovná strategie jako předpoklad rozvoje kompetencí dětí. *PREVENCE*. 2011, 2011(1), 4-7. ISSN 1214-8717.

JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. Psychologie školní šikany. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4729-923.

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s. ISBN 80-7367-014-3, str.27

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování. Praha: Portál, 1997, 128 s. ISBN 80-7178-123-1.

LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 160 s. ISBN 978-80-7041-980-9.

ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. Jak na šikanu. 1. Vydání. Praha. 2011, 155stran. Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-912-5.

LEGISLATIVA, ZÁKONY

Sociální klima. [online]. 2003-2005 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
<http://www.klima.pedagogika.cz> 50 CANGELOSI, J. Strategie řízení třídy: Jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce. Praha: Portál, 1994, 289 s. ISBN 80-7178-014-6, str. 65
Šolský zákon: HLAVA I, povinná školní docházka. In: . Praha: MŠMT, 2015, ročník 2015, číslo 561.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) § 31. In: . Praha: MŠMT, 2004, ročník 2004, 561/2004.